

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Integrationsarbete i skolan

– lättare sagt än gjort

Socionomprogrammet

Vårterminen 2009

C-uppsats

Författare: Anna Karlsson och Malin Wiberg

Handledare: Tore Brännberg

Abstract

Examinationsnivå: C-uppsats

Titel: Integrationsarbete i skolan – lättare sagt än gjort

Termin: Vårterminen 2009

Författare: Malin Wiberg och Anna Karlsson

Institution: Institutionen för socialt arbete

Handledare: Tore Brännberg

Nyckelord: Integration, delaktighet, kulturell mångfald och värdegrund.

Syfte

Vårt övergripande syfte med uppsatsen är att redogöra för hur begreppet integration används och definieras i aktuell forskning inom området internationell migration och etniska relationer. Vi vill även undersöka hur skolpersonal på grundskolor i Göteborgsförorter resonerar kring begreppet integration, samt hur personalen förhåller sig till centrala begrepp relaterade till integration.

Frågeställningar

- Hur används och definieras integrationsbegreppet i aktuell forskning inom området internationell migration och etniska relationer?
- Hur resonerar skolpersonal kring begreppet integration?
- Hur förhåller sig skolpersonal till centrala begrepp i integrationsdiskussionen?

Metod

Uppsatsen är en kvalitativ studie som bygger på material från fem intervjuer. Informanterna representerar olika yrkesgrupper som har skolan som arbetsplats. Som teoretisk utgångspunkt i uppsatsen har vi tidigare forskning om ämnet *integration i skolan* samt litteratur om begreppet integration.

Resultat och analys

Uppsatsen lyfter fram integrationsbegreppets olika betydelser och visar på att skolpersonalen uppfattar att integrationsbegreppet är ett svårtolkat begrepp. Begreppet visar sig också svårt att använda i skolpraktiken då olika personer ger begreppet olika innebörder. I informanternas definitioner av integrationsbegreppet framgår att det har att göra med ömsesidig anpassning, blandning av olika befolkningsgrupper respektive bristen på blandning, samt delaktighet. När informanterna beskriver hur arbetet bedrivs på skolor i förortsområden framställs föräldrarnas brist på deltagande i samhället som ett problem för eleverna i skolan. Även språket och bristen på svenskar i området anses vara hinder för elevernas integration. Det visar sig dessutom att det finns olika förhållningssätt till elevernas bakgrund, åsikterna går isär om huruvida de kulturella skillnaderna mellan eleverna ska uppmärksammas eller tonas ned.

Författarnas tack

Vi vill först och främst tacka våra informanter för att de delade med sig av sin tid och sina värdefulla tankar i intervjuerna. Vi vill även tacka vår handledare Tore Brännberg som kontinuerligt handlett oss med stöd och konstruktiv kritik under uppsatsarbetet.

Tack!

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Centrala begrepp	7
2. Teori och tidigare forskning	8
2.1 Integration	8
2.1.1 Allmän definition av integration	8
2.1.2 Den svenska integrationspolitiken	9
2.1.3 Internationella studier om integration	9
2.2 Tidigare forskning – integration i skolan	12
2.2.1 Skolan mitt i förorten	13
2.2.2 Mångfald, motsägelser och marginaliseringar	14
2.2.3 Myndighetspersoners attityder till invandrare	16
3. Metod	17
3.1 Kvalitativ metod	17
3.2 Litteratursökning	18
3.3 Intervjuer	19
3.4 Urval	19
3.5 Intervjugenomförande	20
3.6 Validitet	21
3.7 Reliabilitet	22
3.8 Etiska överväganden	23
3.9 Analysgenomförande	23
4. Resultat och analys	24
4.1 Vad är integration?	24
4.1.1 Resultat	24
4.1.2 Analys	26
4.2 Mångfald, värdegrund och skolans huvudsakliga syften	28
4.2.1 Resultat	28
4.2.2 Analys	33
4.3 Förortens brist på ”det svenska”	36
4.3.1 Resultat	36
4.3.2 Analys	40
4.4 Delaktighet i samhället och i skolan	42
4.4.1 Resultat	42
4.4.2 Analys	46
5. Diskussion	47
6. Källor	50
7. Bilagor	52
7.1 Bilaga ett: Intervjuguide	52
7.2 Bilaga två: Informationsbrev	53

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vi har under en längre tid lagt märke till att begreppet integration är återkommande i samhällsdebatten. Det verkar knappast vara reserverat för ett enda område utan dyker upp i många olika sammanhang – man talar om den europeiska integrationen, om integrering av elever med särskilda behov i skolan, om integration av olika grupper i samhällsgemenskapen, för att nämna några exempel. I var och ett av dessa sammanhang får integrationsbegreppet en speciell innebörd och det kan vara svårt att finna en allmän betydelse av begreppet.

Enligt Nationalencyklopedins definition av integrationsbegreppet är det ”*en process som leder till att skilda enheter förenas; även resultatet av en sådan process*”. Men även där konstateras att integration kan betyda mycket och att begreppets mening därmed bör bestämmas i den kontext det används.¹ Den användning av integrationsbegreppet som vi framför allt har noterat i den svenska samhällsdebatten har att göra med internationell migration och etniska relationer. I detta sammanhang avser integrationsbegreppet särskilt de processer som leder till att minoriteter blir delaktiga i majoritetssamhället de lever i. Det kan exempelvis gälla delaktighet på arbetsmarknaden, i det kulturella och sociala livet eller på bostadsmarknaden.²

Det är också denna senare användning av integrationsbegreppet som avses när man talar om den svenska integrationspolitiken. I regeringens skrivelse från 2008 med namnet *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration*, lyfts fyra övergripande mål med integrationspolitiken fram:

- *lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund,*
- *en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund,*
- *en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt för olikheter inom de gränser som följer av samhällets grundläggande demokratiska värderingar och som alla oavsett bakgrund ska vara delaktiga i och medansvariga för, och*
- *ett samhälle fritt från diskriminering.*³

Att sträva efter dessa målsättningar kan verka självklart och vi tror att de flesta ställer sig bakom dem. Vi anser dock att uppfattningarna om hur målen ska nås kan skilja sig åt och så även förväntningarna på vad resultatet ska bli inom olika samhällsområden. Om resultatet ska bli integration innebär detta alltså att integration kan betyda många olika saker. Man kan till exempel fråga sig vilka det är som ska integreras, hur lång tid det får eller bör ta, och vad det egentligen innebär att integreras. Om integration innebär delaktighet, vad krävs det då för att bli delaktig? Hur bygger man upp en gemenskap som grundar sig på mångfald, och vad innefattar ordet mångfald? Att man sällan preciserar detta när man talar om integration tror vi kan vara problematiskt när integrationsmålen ska omsättas i praktiken.

Ett samhällsområde där integrationsmålen ska förverkligas är inom skolan. I regeringens skrivelse som vi nämnde ovan går man in på olika samhällsområden, vilka integrationsproblem som finns inom respektive område, samt hur man kan arbeta för att lösa

¹ www.ne.se 1

² Ibid.

³ Skr. 2008/09:24, s.5

dem. Vad gäller skolan fokuserar man främst på problemet med den ökade andelen elever med utländsk bakgrund som lämnar grundskolan med ofullständiga betyg. I skrivelsen hävdar man att skillnader i skolresultat i huvudsak beror på socioekonomiska faktorer, alltså inte det faktum att eleverna har utländsk bakgrund. De insatser som föreslås är därför en generell kvalitetshöjning av skolverksamheten för att förbättra skolresultat för alla elever oavsett kön, bakgrund och bostadsort.⁴ Men om problemen inte är relaterade till integration kan man ju fråga sig varför de tillägnas ett avsnitt i regeringens skrivelse för integrationspolitik.

En forskare som studerat integration i skolan är Ann Runfors. Hon menar att grundskolan är ett tacksamt studieobjekt eftersom den utgör en spegel av vår tid – dess mål är till stor del att överföra våra aktuella normer, värden och beteendemönster till nästkommande generationer.⁵ Vi tolkar därför skolan som en av många viktiga arenor för integration, i begreppets vida bemärkelse, som vi alla kommer i kontakt med under vår livstid. Detta var även en av anledningarna till att vi valde att skriva vår uppsats om integration och valde skolan som studieobjekt. Inledningsvis diskuterade vi vilka skolor vi skulle studera närmare och kom slutligen fram till att skolor i förortsområden förmodligen är de som är mest bekanta med begreppet eftersom det är där de flesta åtgärder för integration, i enlighet med integrationspolitiken, har gjorts.

1.2 Syfte

Vårt övergripande syfte med uppsatsen är att redogöra för hur begreppet integration används och definieras i aktuell forskning inom området internationell migration och etniska relationer. Vi vill även undersöka hur skolpersonal på grundskolor i Göteborgsförorter resonerar kring begreppet integration, samt hur personalen förhåller sig till centrala begrepp relaterade till integration.

Våra frågeställningar blir därmed:

- Hur används och definieras integrationsbegreppet i aktuell forskning inom området internationell migration och etniska relationer?
- Hur resonerar skolpersonal kring begreppet integration?
- Hur förhåller sig skolpersonal till centrala begrepp i integrationsdiskussionen?

1.3 Avgränsningar

Eftersom vi inriktade oss på ett så välanvänt begrepp som integration blev det nödvändigt att göra vissa avgränsningar. Till att börja med valde vi att rikta in oss på den användning av integrationsbegreppet som har att göra med samhällets sammanhållning och de utmaningar en alltmer heterogen befolkning innebär för denna sammanhållning. En annan avgränsning gjorde vi när vi valde förortsskolor som studieområde. Detta val motiverades av att socialt och ekonomiskt utsatta områden med stor andel utlandsfödda är de som oftast uppmärksammas i integrationsdebatten och som betraktas vara i behov av integrationsinsatser.

⁴ Skr. 2008/09:24

⁵ Runfors, A. (2003)

1.4 Centrala begrepp

För att underlätta läsningen presenterar och definierar vi här några centrala begrepp som kommer att vara återkommande i uppsatsen. Definitionerna av de tre sistnämnda begreppen kommer vi även att använda oss av i analysen.

Skolpersonal – med detta begrepp menar vi all personal inom skolan som i sitt dagliga arbete har kontakt med eleverna. Dit räknas lärare, skolledare/rektor, socialpedagog, specialpedagog, skolsköterska, kurator och psykolog.

Förort – detta ords egentliga betydelse är ett avgränsat samhälle eller bostadsområde inom en större stadsregion.⁶ Ordet används dock ofta med en negativ klang och syftar då på områden som är socioekonomiskt utsatta och där det bor få svenskar. Vi kommer att använda oss av ordet förort med betydelsen bostadsområde som domineras av hyresrätter, vars befolkning har höga nivåer av arbetslöshet, förtidspensioneringar, sjukskrivningar och socialbidragsberoende. I svenska storstadsområden sammanfaller dessa områden med de områden som har få svenska invånare.⁷

Segregation – innebär att vissa delar i en helhet avskiljs och begreppet används ofta som en kontrast till integrationsbegreppet i samhällsdebatten. Segregation betecknar både en process och resultatet av den processen och kan förekomma i många olika samhällsområden, men syftar främst till den rumsliga åtskillnaden av befolkningsgrupper. Genom att grupper separeras på exempelvis bostadsmarknaden blir interaktionen mellan dem bristfällig och det sociala avståndet mellan dem förstärks.⁸

Vad gäller segregerade bostadsområden har Göteborg pekats ut som en särskilt segregerad stad, i såväl social, som ekonomisk och etnisk bemärkelse. Detta uppmärksammas bland annat i forskningsrapporten *Fattiga och rika – segregationen ökar* som gjorts på uppdrag av Göteborgs Stad och är baserad på statistik över boende- och inflyttningmönster i Göteborgsområdet 1990-2006. I rapporten framhålls att segregationen framför allt beror på stora klasskillnader mellan invånarna och ensidiga upplåtelseformer i de olika bostadsområdena. Segregationen påverkar och angår hela staden men är mest problematisk i de fattiga områdena där den försvårar invånarnas delaktighet i samhällslivet. Det är också där, i stadens fattiga förorter, som de flesta integrationssatsningar äger rum.⁹

Multikulturalism – har ansetts som ett mål för integrationspolitiken i västvärldens samtida samhällen. Begreppet har som mål att främja erkännande och respekt för kulturella skillnader. Detta ideal uppstod som en kritik mot en integrationspolitik inriktad på assimilering. Men inte heller den multikulturella modellen har stått utan kritik. Irene Molina menar att multikulturalismen innebär en tydligare kategorisering av människor i antingen Vi eller De. Molina framhåller också att multikulturalismens fokus på kulturell särart leder till att viktiga frågor om makt och strukturell ojämlikhet kommer i skymundan.¹⁰

Värdegrund – avser de gemensamma värderingar som samhället vilar på. Ett av skolans uppdrag är att förmedla dessa värderingar till eleverna. I Läroplanen från 1994 (Lpo94)

⁶ www.ne.se 2

⁷ Andersson, R (2001)

⁸ Westin, C m.fl. (1999)

⁹ www.vartgoteborg.se

¹⁰ Molina, I. (2001)

redogörs för vilken värdegrund som ska genomsyra skolans verksamhet. Denna värdegrund ska präglas av respekten för människors demokratiska rättigheter och förespråka människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Skolan ska enligt Lpo94 också fostra eleverna till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande, vilket man menar överensstämmer med den etik som följt med kristen tradition och västerländsk humanism. Skolan ska även främja elevernas förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar samt att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan ska ses som en social och kulturell mötesplats där medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i det gemensamma ska ge eleverna en trygg identitet.¹¹

2. Teori och tidigare forskning

Vi kommer i detta kapitel att presentera våra teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning om integration i skolan. De teoretiska utgångspunkterna kommer att bestå i olika perspektiv på begreppet integration inom området migration och etniska relationer och presenteras i avsnittet 2.1. I avsnittet om tidigare forskning (2.2) kommer vi att presentera några studier som har en mer eller mindre direkt koppling till integration i skolan och skolpersonals syn på integration. Det urval vi har gjort av litteratur till dessa båda avsnitt har utgått från vår förväntan om att kunna använda resonemangen då vi analyserar våra resultat i kapitel fyra.

2.1 Integration

Detta avsnitt utgör dels svaret på vår första frågeställning om hur integrationsbegreppet används och definieras i aktuell forskning, men också de teoretiska redskap som vi kommer att använda oss av i analysen av det intervju-material vi samlat in.

Det finns mycket skrivet om integration och vi har därför fått göra ett urval i litteraturen och bland de rapporter och statliga offentliga utredningar (SOU) som vi hittat om ämnet. Nedan följer en presentation av några sätt att använda och definiera begreppet integration, såväl i Sverige som internationellt, som vi valt ut för att vi tycker att de speglar den mångtydighet som integrationsbegreppet kommit att representera. Vi har delat in presentationen i tre avsnitt där det första ger en allmän definition av begreppet och det andra redogör för den svenska integrationspolitikens historik samt hur dagens politik är utformad. Det tredje avsnittet behandlar två internationella artiklar om integration.

2.1.1 Allmän definition av integration

I Socialstyrelsens rapport *Mångfald, integration, rasism och andra ord* försöker man reda ut begreppet integration och dess betydelser. En allmän definition är att integration syftar på relationen mellan en helhet och dess delar. När delarna är i harmoni med varandra och med helheten föreligger integration. I rapporten urskiljs tre huvudbetydelser av integrationsbegreppet som delvis går in i varandra. Den första har med helhetens grad av sammanhållning att göra. Denna helhet kan vara exempelvis samhället i stort, en organisation

¹¹ Lpo94

eller en grupp. Integrationsbegreppet används också i betydelsen delaktighet i samhällsgemenskapen. Här syftar man på huruvida grupper och individer medverkar i de centrala delarna av samhällslivet såsom arbetsliv, undervisning och föreningsliv. En tredje betydelse av begreppet avser den process som leder till att samhällets minoritetsgrupper accepteras av majoritetssamhället och blir en del i samhällsgemenskapen.¹²

2.1.2 Den svenska integrationspolitiken

I SOU-rapporten *Integrationens svarta bok – agenda för jämlikhet och social sammanhållning* beskriver Masoud Kamali, en erkänd integrationsforskare och professor i socialt arbete, hur integrationspolitiken har utvecklats i Sverige sedan sjuttioalet.

Integration som ett politiskt och samhälleligt mål är inget nytt fenomen. Det var under industrialismen som växande klyftor och snabba samhällsförändringar med djupare samhällskonflikter som följd, gav upphov till frågeställningar om hur man skulle rädda samhällets sammanhållning. Kamali skriver att den politik, ”invandrapolitiken”, som godkändes av riksdagen i mitten av sjuttioalet hade ambitionen att komma ifrån assimilationstänkandet, det vill säga att det krävs av ”invandraren” att lämna sin kultur och sitt språk för att kunna bli ”svensk”, något som tidigare dominerat inom svensk politik. För att genomföra den nya politiken utgick man från tre huvudprinciper; jämlikhet, valfrihet och samverkan. Den förstnämnda innebar att utlandsfödda ska ha samma rättigheter som personer födda i Sverige. Med valfrihetsprincipen menade man att utlandsfödda skulle få välja själva hur mycket de ville bli integrerade i det svenska samhället. En förutsättning för att utlandsfödda skulle bli integrerade var tolerans och solidaritet som skapades genom samverkansprincipen, personer födda i Sverige måste samarbeta med utlandsfödda i samhället. Kamali hävdar dock att den nya integrationspolitikens inriktning, med multikulturalism som en av strategierna för integration, inte fick önskad effekt. Det blev en starkare betoning av de kulturella skillnaderna mellan ”invandrare” och ”svenskar” vilket ledde till ett tydligare Vi och De-tänkande där ”svenskar” sågs som automatiskt integrerade, medan ”invandrarna” behövde integreras genom olika åtgärder. Kulturella skillnader kom också att användas som förklaring till de socioekonomiska skillnader som finns i samhället, därmed kom strukturella faktorer och problem som diskriminering och rasism i skymundan. Enligt Kamali är detta fortfarande det dominerande tankesättet inom integrationsfältet vilket delvis kan förklara att de integrationssatsningar riktade mot invandrargrupper som har gjorts, har visat sig vara ineffektiva för att främja social sammanhållning. Istället har integrationsåtgärderna ytterligare förstärkt segregationen och motverkat sitt eget syfte.¹³

2.1.3 Internationella studier om integration

I detta avsnitt presenterar vi en artikel från *Journal of Ethnic and Migration Studies* och en artikel från *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations* som båda två berör ämnet integration.

Den första artikeln *Welfare State, Integration and Legitimacy of the Majority: the Case of Norway* är skriven av Grete Brochmann som är professor i sociologi vid Oslos Universitet.

¹² Westin, C. m.fl (1999)

¹³ SOU 2006:79

Artikeln tar upp motsättningar mellan två olika politiska huvudstrategier för minoriteters inkorporering i majoritetssamhället: assimilationsideologin och integrationsideologin.

Den andra artikeln *Integration and Social Cohesion: the Case of the Netherlands*, av Ruben Gowricharn presenterar resultat från en studie som undersökt kulturell diskriminering på arbetsmarknaden genom att fråga arbetsgivare vad som efterfrågas hos arbetskraften.

Assimilering kontra integration

Artikeln *Welfare State, Integration and Legitimacy of the Majority: the Case of Norway* av Grete Brochmann tar upp de offentliga strategier som i Norge används för att inkorporera minoriteter i majoritetssamhället. Grete Brochmann menar att det mestadels handlar om att minoriteterna betraktas som en grupp som står utanför samhällslivet och som behöver anpassas på ett eller annat sätt för att kunna inkluderas i den existerande samhällsordningen. Detta motiveras av ett antagande om att majoritetssamhället borde ha rätt att skydda villkoren för återskapandet av sitt ekonomiska och sociala system. Enligt Brochmann har de politiska strategierna för inkorporering av minoriteter i samhället, både förr och i våra dagar, legitimerats med hjälp av detta antagande. De styrande har också då som nu varit otydliga vad gäller preciseringen av hur strategierna ska tillämpas i praktiken, samtidigt som definitionen av vilka villkor och värden som måste skyddas har varierat över tid.¹⁴

Brochmann hävdar att integrationsideologin i dagsläget dominerar den internationella diskursen om hur man ska närma sig frågan om minoriteters inkorporering i majoritetssamhället. Det handlar om att dessa grupper ska integreras in i ett samhälle där kulturell mångfald genomsyrar hela samhällslivet. Genom att framhäva det positiva med etniska och kulturella olikheter vill man inom integrationsideologin skapa förutsättningar för att olika etniska grupper ska kunna leva sida vid sida i harmoni. Integrationsideologin förespråkar en strategi där alla grupper, oavsett om de har en värdegrund som skiljer sig från majoritetskulturens, ska kunna inkorporeras i samhället genom att alla erbjuds lika livsvillkor i form av rättigheter och skyldigheter.¹⁵

I kontrast till integrationsideologin står assimileringssideologin. Med assimilering menas de processer som får individer att steg för steg ta över de värden och normer som dominerar i det samhälle de vistas i, tills individerna slutligen inte kan skiljas från de ursprungliga samhällsinvånarna. Inom assimileringssideologin betraktar man eventuella problem för etniska minoriteter att komma in i samhället som ett anpassningsproblem i förhållande till majoritetskulturen. Idealet är ett kulturellt homogent samhälle där alla har samma skyldigheter och rättigheter eftersom de betar sig lika oavsett bakgrund. Därmed görs den kulturella tillhörigheten närmast betydelselös inom denna ideologi – den ska ju ändå gradvis förvandlas till en tillhörighet till majoritetskulturen – till skillnad från integrationsideologin där de kulturella skillnaderna framhävs och där homogenisering av befolkningen inte anses nödvändig för att människor med olika bakgrund ska kunna leva i ett och samma samhälle. Brochmann menar att representanter för många andra moderna välfärdsstater och stor del av den akademiska världen är måna om att betona skillnaden på integration och assimilering. Detta då assimilering anses vara en omodern och illegitim strategi i sammanhanget då begreppet förknippas med hur ”avvikare” från majoritetskulturen förr i tiden skulle tvingas efterlikna och bli som majoriteten. Integration å andra sidan betraktas som en ”snällare”

¹⁴ Brochmann, G. (2004)

¹⁵ Ibid.

strategi som inte strävar efter att radera ut kulturella skillnader till majoritetssamhällets fördel utan snarare förespråkar rätten att bevara sin kultur.¹⁶

Men det finns enligt Brochmann anledning att inte helt avfärda assimileringensbegreppet eftersom dagens integrationspolitik i Norge och i andra moderna välfärdsstater i praktiken innebär en slags dold assimileringenspolitik. Brochmann menar att problemet med att starkt betona likabehandling och jämlikhet, något som ligger nära till hands för moderna välfärdsstater, är att detta tenderar att medföra att man även kräver viss homogenitet hos befolkningen. Att avvika från majoritetskulturen i ett sådant samhälle blir därmed ett hinder för integration, vilket ju går emot tanken om integrering i det mångkulturella samhället som hyllar kulturell särart. När välfärdsstaternas ekonomiska och politiska system är mer eller mindre uppbyggt på samtliga invånares delaktighet och när delaktighet kräver en viss mån av likhet, blir det ett problem om inte nya invånare anpassar sig frivilligt eftersom det inte anses legitimt att tvinga någon till anpassning i det mångkulturella samhället. I detta ligger integrationspolitikens dilemma hävdar Brochmann, det är därför den kan verka nog så motsägelsefull. Hon menar att kritik kan riktas mot den norska politiken för att den innebär en strävan mot homogenisering och assimilering, men den kan också kritiseras för att den uppmuntrar att bevara kulturell särart trots att detta ännu inte accepteras och därmed bidrar till att nya invånare i landet underordnas och marginaliseras. I de mångkulturella samhällen som de moderna välfärdsstaterna har blivit behövs det enligt Brochmann nya definitioner av ”det gemensamma” vad gäller normer, värden och nationell identitet. Anpassning/assimilering är kanske nödvändigt för de nya invånarna, men då är det anpassning till ”det nya gemensamma” där värden som öppenhet och mångsidighet väger tyngre än homogenitet.¹⁷

Integration och deltagande på arbetsmarknaden

I artikeln *Integration and Social Cohesion: the Case of the Netherlands*, av Ruben Gowricharn utgår författaren från ett flertal studier som har undersökt diskriminering på arbetsmarknaden i Nederländerna. I Nederländerna har man länge fört en diskussion kring social integration och möjligheten för invandrare att få ett arbete. En vanlig uppfattning är att man automatiskt blir inkluderad i samhället om man får en anställning. Problemet med bristande integration i samhället skulle därför kunna lösas genom att minska andelen arbetslösa invandrare i landet.¹⁸

I undersökningen har man frågat arbetsgivare i olika verksamheter vad som är viktigast då de anställer ny personal, vilka kriterier rekryterarna utgår från och vilka personens egenskaper som uppskattas mest. Det som blev tydligt i analysen av resultaten från studien var att betydelsen av att ha utbildning är klart överskattad. Större vikt lades på personlig lämplighet och vem som ansågs passa bäst in i arbetslaget på arbetsplatsen. Det blev även tydligt att man som arbetslös har sämst förutsättningar att få komma på en anställningsintervju. Personer som redan hade en anställning men ville byta arbete kallades oftare till intervjuer än personer utan arbete.¹⁹

I undersökningen framkom det även att arbetsgivarna ofta baserar sina anställningar på något som i artikeln kallas *kulturella kriterier*. Det innebär att arbetsgivaren utgår från en normbild

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Gowricharn, R. (2002)

¹⁹ Ibid.

av en person, denna normbild eller idealbild, innefattar vissa kvalitéer hos en människa som är relaterade till ett accepterat beteende i samhället. Ett accepterat beteende i ett land är kopplat till landets kulturella värderingar och livsmönster och är något som man lär sig under sin uppväxt i landet. Personer som inte är födda i landet har inte dessa kulturella värderingar och livsmönster i samma utsträckning som personer som är födda i landet eller har föräldrar som är det. Enligt artikeln är det därför personer med annan etniskt bakgrund än majoritetsbefolkningen som blir borträknade i anställningsprocessen när de söker arbete. I artikeln tar man även upp att ett "avvikande" kulturellt beteende även påverkar ens möjligheter att avancera i karriären och få en högre lön.²⁰

Då man i Nederländerna, och i många andra länder, har uppfattningen att social integration har med tillgänglighet till arbetsmarknaden att göra, har man gjort olika politiska åtgärder för att få in invandrare på arbetsmarknaden. Trots detta menar man i artikeln att detta inte bidragit till en ökad social integration utan snarare resulterat i ett större glapp mellan personer som har normalavlönade arbeten och personer som arbetar med låg lön. Arbetslösheten har förmodligen minskat men välfärden hos den fattigare delen av befolkningen har inte påverkats.²¹

2.2 Tidigare forskning – integration i skolan

Här kommer vi att presentera två svenska avhandlingar som handlar om integration i skolor i förortsområden. Båda avhandlingarna beskriver situationer och tar upp begrepp som ligger nära vårt uppsatsämne. Vi kommer även att redogöra för en internationell artikel från tidskriften *Journal of Ethnic and Migration Studies* som vi tycker är relaterad till vårt uppsatsämne då den tar upp attityder till invandrare och invandring hos fem olika yrkesgrupper varav lärare är en. Vi kommer i avsnittet att redogöra för både avhandlingarnas och artikelns slutsatser för att sedan använda dem i vår analys av intervjumaterialet som vi samlat in.

Den första avhandlingen, *Skolan mitt i förorten; Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*, är skriven av Nihad Bunar, docent i sociologi. I avhandlingen utgår Bunar från två huvudsyften, att synliggöra och analysera relationen mellan skola och dess närsamhälle i socioekonomiskt utsatta områden samt att synliggöra och analysera vilken roll skolan och skolpersonal förväntas spela och faktiskt spelar när områdena ska integreras genom integrationspolitiska åtgärder.²²

Den andra avhandlingen *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar – en studie av hur invandrarskap formas i skolan*, har etnologen Ann Runfors skrivit. Runfors strävade i sin studie efter att "beskriva och analysera den uppmärksamhet de skolanställda riktade mot kategorin invandrarbarn samt att belysa hur uppmärksamheten skapade villkor för dessa barn".²³ Vi bedömde att främst den del av avhandlingen som handlar om de skolanställdas förhållningssätt gentemot kategorin invandrarbarn var viktig och användbar för oss i vår studie, varför det endast är denna del som presenteras nedan.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Bunar, N (2001)

²³ Runfors, A. (2003) sid.18

Artikeln som kommer att presenteras heter *Meeting Foreign Cultures in Authorities' Work* och är skriven av Pirkko Pitkänen and Satu Kouki. Den grundar sig på en finsk nationell undersökning om attityder gentemot invandrare och invandring hos finska myndighetspersoner, vars syfte var att kartlägga rasism och etnisk diskriminering i Finland.²⁴

2.2.1 Skolan mitt i förorten

I avhandlingen *Skolan mitt i förorten; Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism* av Nihad Bunar, presenteras fyra studier gjorda i Stockholmsområdena Jordbro, Rinkeby, Tensta och Husby. Områdena har en övervägande andel utrikes födda invånare och är socialt och ekonomiskt utsatta med låg medelinkomst, hög arbetslöshet och stor andel socialbidragstagare.²⁵ Vi har valt att titta närmare på de två första studierna då vi anser att de har störst relevans för vår studie.

I den första studien, *Ekonomi, retorik och praktik* skriver Bunar om hur relationerna mellan skolorna och deras närsamhällen i de olika områdena ser ut. Enligt Bunar påverkar områdets socioekonomiska utsatthet även skolorna och dess elever negativt. Detta är hela samhällets ansvar att förändra men då detta inte sker vill Bunar undersöka vilka förändringsstrategier områdena själva använder sig av för att förändra attityden i och om området. Rinkeby framställs som ett bra exempel på fungerande förändringsstrategier då en skola i området visat på en positiv utveckling av elevernas skolprestationer och allmän trivsel. Detta menar Bunar, efter intervjuer med skolledaren, beror på områdets helhetsperspektiv i integrationsarbetet. Området har haft som mål att inkludera alla institutioner i området för att förbättra integrationen. Den "pedagogiska filosofin" i skolan har dels varit ett interkulturellt synsätt, det vill säga eleverna får själva välja sin kulturella identitet, skolan ska inte påtvinga eleverna den svenska kulturen i syfte att det blir enklare senare i livet då de är "anpassade". Skolan har liksom området i stort även arbetat med ett helhetsperspektiv, samma lärare följer eleverna under hela grundskolan, detta ökar förutsättningarna till ett bättre samarbete med föräldrarna samt ger en trygghet hos eleverna. Samtliga lärare är dessutom specialutbildade i Svenska 2. Slutligen arbetar skolan mycket med elevdemokrati, eleverna är aktiva i utbildningens utformning i allt från personalrekrytering till val av litteratur.²⁶

Bunar skriver att det som skiljer arbetet i Rinkeby mot hur de andra områdena arbetar är skolan sätt att inkludera elevernas föräldrar i verksamheten. I de andra områdena har diskussionen kring samarbete med föräldrarna kretsat kring problem. Något annat som, enligt Bunar, skiljer Rinkeby från de andra områdena är skolan och områdets mål att skapa positiva bilder av området, dels bland invånarna i området men även utanför. Detta har även bidragit till att invånarna känner stolthet över sitt område vilket även stärker deras självkänsla.²⁷ Rinkeby, menar Bunar, är därmed ett bra exempel på att "skolan inte nödvändigtvis behöver avspegla upptagningsområdets status och rykte".²⁸

I den andra studien *Gränser, bråk, rykten och skolan* fördjupar Bunar sig i relationerna mellan skolan och närsamhället. Bunar skriver om varför områdena uppfattas som segregerade, hur de har blivit det och går även in på vilken roll skolan faktiskt spelar i upprätthållande av

²⁴ Pitkänen, P/Kouki, S. (2002)

²⁵ Bunar, N. (2001)

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid. sid. 149.

segregation. Bunar utgår i studien från intervjuer med föräldrar, elever, lärare, skolledare och lokalpolitiker i två av de ovannämnda områdena, Tensta och Jordbro. I studien framställs problem som skolorna ställs inför. Ett grundläggande problem är skolornas dåliga rykte som grundar sig i bråk mellan eleverna. Det bidrar i sin tur till att flertalet elever i området väljer andra skolor utanför området. Då elevantalet minskar får skolorna mindre pengar vilket påverkar de pedagogiska förutsättningarna då tillgänglighet till speciallärare och stödpersonal minskar. De försämrade pedagogiska förutsättningarna, skriver Bunar, skapar dåliga relationer mellan föräldrar och skolpersonal, de anklagar varandra. Skolan skyller försämringarna på elevernas föräldrar, att de inte engagerar sig i barnens skolgång och inte vet hur den svenska skolan fungerar. Föräldrarna skyller på skolan, att skolan inte har tillräcklig disciplin i arbetet med barnen, att det är brist på resurser samt att lärarna har en dålig attityd mot invandrare och inte lyssnar på föräldrarna när de kommer med förslag. Bunar skriver att skolpersonalen upplever att de tar ett större ansvar i uppfostrandet av eleverna än vad som görs i andra skolor. En lärare säger i en intervju att hon har en bristande tillit till föräldrarnas föräldraförmåga på grund av deras marginalisering, arbetslöshet men även på grund av deras kultur. Föräldrarna känner sig maktlösa i förhållande till skolan (och andra samhällsinstitutioner). Det är skolan och skolpersonalens arbete som blir avgörande för normsättande, vad som upplevs som normalt och allmänt accepterat, det är skolans regler som gäller. Detta menar Bunar är bidragande orsaker till ett upprätthållande av segregation och stigmatisering av områdena och dess invånare samt ett förstärkande av ett Vi och De-tänkande.²⁹

2.2.2 Mångfald, motsägelser och marginaliseringar

I avhandlingen *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar – en studie av hur invandrarskap formas i skolan*, har etnologen Ann Runfors genom fältstudier i tre olika skolor belägna i stockholmsförorter, försökt att komma åt syftet med sin studie. Ett syfte som består i att undersöka de skolanställdas förhållningssätt och agerande gentemot kategorin ”invandrarbarn” och se hur detta påverkade dessa barns villkor. Detta har hon gjort genom observationer i klassrum, på raster och i andra skolsammanhang såsom föräldramöten, lärarmöten och konferenser. Hon har också samtalat och genomfört intervjuer med cirka 50 skolanställda. Anledningen till att hon valt skolor i förorter var att de skolanställda där kunde förväntas hantera frågor om integration och migration i sitt vardagliga arbete.³⁰

Runfors beskriver hur kategorin invandrarbarn i skolan skapas genom att många, sinsemellan väldigt olika barn, klumpas ihop och betraktas som en enhetlig grupp. Det som förenar dem är tre saker: de har annat modersmål än svenska, de har familj eller släkt som migrerat över nationsgränser, och de bemöts och tolkas som "invandrarbarn". Genom sin analys av materialet kommer Runfors fram till att de skolanställdas uppmärksamhet mot "invandrarbarnen" kan inordnas i tre huvudstrategier som hon benämner frikoppling, formning och infogning.³¹

Med *frikoppling* avses att de skolanställda i någon mån försöker frigöra barnen från de etniska och kulturella strukturer som kan tänkas begränsa dem. I den skolpraktik som Runfors studerat visade det sig att det som ansågs problematiskt framför allt handlade om kulturyttringar som rörde mänskliga relationer, så som t.ex. arbetsdelning inom familjen eller

²⁹ Bunar, N (2001)

³⁰ Runfors, A (2003)

³¹ Ibid.

regler om flickor och pojkars samspel. Däremot såg man positivt på så kallade expressiva kulturyttringar som högtidstraditioner och matkultur. Det blev alltså en uppdelning mellan bra och dålig kultur där man uppmuntrade den kultur som ansågs valbar medan man osynliggjorde eller försökte frikoppla barnen från den kultur som antogs kunna innebära en begränsning av barnens autonomi.³²

Med begreppet *formning* syftar Runfors på den del av skolverksamheten som ska förse alla elever med en viss kunskapsnivå inför vuxenlivet. Formningen pågår förstås på alla skolor men på de studerade skolorna blev de barn som definierades som "invandrabarn" inte bara jämförda med den föreställda utvecklingstrappa som ligger till grund för skolverksamhetens nivåer och mål överlag, utan de blev även jämförda med "svenska barn". "Invandrabarnens" brister, framför allt svårigheterna med svenska språket, sågs som centralt eftersom en bra svenska ansågs vara vägen in i det svenska samhället – vägen till integration. Runfors påpekar också att svenskan i de här skolorna blev mer än bara språkfärdighet, den fick också stå för ett sätt att vara och tänka som det var önskvärt att barnen uppnådde. På så sätt tog de skolanställda inte bara på sig ansvaret för barnens sekundärsocialisation (kunskapsutveckling) utan också för stor del av deras primärsocialisation (uppfostran).³³

Den tredje strategin som de skolanställda använde i arbetet med eleverna kallar Runfors för *infogning*. Hon syftar då på de strategier som har som mål att inlemma samhällsindivider i samhällsgemenskapen, att verka för deras delaktighet i samhällslivet samt att lägga en grund för samhällslik sammanhållning, dvs. att verka för integration. I detta sammanhang får skolklassen funktionen av en ideal samhällsmodell där olika befolkningsgrupper möts men där alla följer gemensamma regler och där varje elev har en plats i gruppen. På så sätt förbereds eleverna på att möta och bli en del av samhället efter grundskolan. Med detta som bakgrund kommer Runfors fram till att de skolanställdas strategier för att infoga barnen bestod i att *blanda* och *utjämna*. Blandningen gestaltades i en strävan efter mixade klasser avseende till exempel etnisk tillhörighet, kön och "stökighet", men också i ansträngningar från de skolanställdas sida för att få till möten mellan "invandrabarnen" och "svenska barn" som ansågs vara en bristvara i förortsområdet. Samtidigt försökte man främja klassens sammanhållning genom att utjämna skillnader mellan eleverna och sträva efter samtligas anpassning till de gemensamma normerna. Varaktig blandning och jämlikhet i form av likhet sågs som ett tecken på uppnådd infogning/integration av "invandrabarnen".³⁴

Runfors beskriver hur de skolanställdas arbetssätt gentemot "invandrabarnen" präglas av visioner om individens oberoende och valfrihet, samt om utjämning och blandning mellan befolkningsgrupper. Detta bidrar, trots goda avsikter som att ge barnen möjligheter och inkludera dem i samhället, till att underordna "invandrabarnen" och skilja ut dem i förhållande till "vanliga/svenska barn". Runfors menar också att frågorna om migration och mångfald, paradoxalt nog, var både intensivt närvarande och effektivt osynliggjorda i de skolanställdas förhållningssätt mot barnen. Dvs. samtidigt som man betonade att man inte betraktar barnen som representanter för olika etniciteter och kulturer utan alltid försöker se dem som individer, så återkom förklaringar kopplade till kultur och etnicitet när man beskrev barnens speciella förutsättningar och behov. Hennes slutsatser är alltså att de skolanställda, trots deras uppenbara engagemang och välvilja gentemot barnen, medverkade till social degradering av eleverna med invandrabakgrund. Detta skedde på olika sätt som förenades i att "invandrabarnen" osynliggjordes för vilka de var medan de blev uppmärksammade för det

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

de inte var.³⁵

2.2.3 Myndighetspersoners attityder till invandrare

I artikeln *Meeting Foreign Cultures in Authorities' Work* tar författarna, Pirkko Pitkänen och Satu Kouki, upp att invandringen till Finland skiljer sig från många andra europeiska länder. Fram till 1980-talet hade Finland en relativt homogen befolkning. Under 1990-talet ökade dock andelen immigranter och idag uppskattas andelen invandrare vara 1.8 procent, det är enligt artikeln den lägsta andelen invandrare i jämförelse med övriga länder inom EU.³⁶

I Finland har det politiska integrationssträvandet, till slutet av 1990-talet, varit att assimilera personer som invandrat till Finland in i den finska kulturen. År 1997 antogs däremot *Government Programme on Immigration and Refugee Policy* och kulturell pluralism blev istället ett nytt mål inom integrationspolitiken. I och med det nya programmet skulle invandrare ha samma rättigheter som övriga finska medborgare, de skulle få möjlighet att behålla sin kulturella identitet samt ha samma möjligheter att delta i det politiska, ekonomiska och sociala liv som majoritetsbefolkningen.³⁷

I studien som presenteras i artikeln har man undersökt fem olika yrkesgruppers attityder till invandrare och invandring. De fem yrkesgrupperna, poliser, gränskontrollpersonal, socialarbetare, arbetsförmedlingspersonal och lärare, valdes ut då de i sitt arbete har kontakt med personer som nyligen invandrat till landet och därför anses ha en viktig betydelse för invandrarnas väl. Studien har som huvudsakligt syfte att se om det finns något samband mellan myndighetspersonernas attityder till invandrare och invandring och erfarenhet av olika ”kulturmöten”.³⁸

I framställningen av resultaten framkommer det att en betydande del av de deltagande myndighetspersonerna har en negativ attityd till invandrare och att man i sitt arbete inte tar hänsyn till personernas olika kulturella bakgrunder. Studien visade även att det är svårt för myndighetspersoner att i det faktiska arbetet leva upp till de mål som finns formulerade i integrationspolitiken. Arbetet tenderar att kretsa kring handlingar som mer stämmer överens med assimilationstänkande och normalisering snarare än kulturell acceptans och pluralism.³⁹

Samtliga yrkesgrupper tar upp att de anser att de inte har tillräcklig kompetens för att möta personer med annan kulturell bakgrund än den finska. I studien menar man dock att det inte räcker med kunskap om den andres kultur för att undvika att problem uppstår i mötet mellan myndigheter och personer med annan kulturell bakgrund. I artikeln hänvisar författarna till boken *Multicultural Education* skriven av James A. Banks. Där tas det upp att det ofta uppstår problem då man som individ väljer att bara se världen utifrån ett kulturellt perspektiv, det vill säga sin egen kultur. För att undvika det ska man, förutom att ha kunskap och förståelse för andra kulturer, även vara medveten om sina egna kulturella rötter. En myndighetsperson tillhörande majoritetskulturen, kan uppleva svårigheter i mötet med en invandrare då man ser sin egen kultur och sina egna normer och värderingar som det normala och kanske till och med det enda rätta. Det är därför viktigt att ha en objektiv syn på sitt levnadssätt och att kritisk

³⁵ Ibid.

³⁶ Pitkänen, P/Kouki, S. (2002)

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

reflektera över sina värderingar och attityder och därmed även ha ett öppet och accepterande förhållningssätt gentemot andra kulturer.⁴⁰

3. Metod

I detta kapitel redogör vi för de metoder vi valt att använda oss av i vår uppsats och problematiserar våra tillvägagångssätt i insamlingen och bearbetningen av materialet. Därefter problematiserar vi tillvägagångssätten utifrån begreppen validitet, reliabilitet och forskningsetik. Då vi valt att göra en kvalitativ studie har vi inte strävat efter generaliserbarhet, därför behandlar vi endast det begreppet kort i avsnittet om validitet.

3.1 Kvalitativ metod

En viktig utgångspunkt i såväl vårt val av syfte som i valet av metodstrategi, är den hermeneutiska synen på kunskap. Denna betonar tolkningsmomentet i vår förståelse av världen och beskriver hur våra tolkningar alltid sker inom ramen för ett visst språkligt, historiskt, socialt och kulturellt sammanhang. Hermeneutiken framhåller också att vår förförståelse har en central betydelse när vi tolkar och försöker förstå det vi erfar.⁴¹ För oss känns denna utgångspunkt naturlig när vi försöker ta reda på hur skolpersonal resonerar kring ett begrepp som integration. Det är den tolkning av begreppet som skolpersonalen gör i den kontext de verkar i, det vill säga på en förortsskola i början av 2000-talet, som vi är ute efter. För att fånga detta hade det inte räckt att endast ta reda på hur integrationsbegreppet kan definieras, vilka som arbetar på förortsskolorna, och vilka förhållande som råder där. Det hade inte kunnat ge oss information om vad som sker mellan dessa enheter som ligger till grund för personalens uppfattning om integrationsbegreppet. Vi menar därför att tolkning och förståelse är centralt när skolpersonalen ger integrationsbegreppet mening.

För att få en förståelse för hur skolpersonalen tolkar begreppet integration bedömde vi att en kvalitativ ansats var mest lämplig. Detta eftersom vi var ute efter skolpersonalens subjektiva förståelse av begreppet integration och relaterade begrepp. Kvalitativa forskningsmetoder lägger fokus på förståelsen av studieobjektet och strävar efter en helhetsbild av fenomenet som utgår ifrån individens subjektiva upplevelsevärld. Undersökaren försöker på detta sätt *”se världen med den andres ögon”*.⁴²

Att ta reda på hur skolpersonalen förhåller sig till integrationsbegreppet tror vi skulle vara omöjligt om vi inte kunde fråga dem om det. Som nämns ovan skulle vi kunna ta reda på andra saker relaterade till vårt uppsatsämne på andra sätt, som exempelvis teoretikers olika definitioner av integrationsbegreppet via litteratur och vilka förhållanden som råder på några utvalda förortsskolor via statistik, men det skulle inte ge oss svar på våra frågeställningar. Men med utgångspunkten att vi måste fråga skolpersonalen för att komma åt syftet med vår studie är det fortfarande inte givet att studien ska vara kvalitativ. Frågor kan också ställas i kvantitativa frågeformulär. Detta var dock inte aktuellt för vår studie eftersom frågeformulären då skulle begränsa skolpersonalens möjliga svar till några alternativ som vi

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Thomassen, M. (2007)

⁴² Larsson, S. (2005) sid. 92

själva valt ut. Vi skulle därmed ha gått miste om deras egna subjektiva resonemang kring integrationsbegreppet.

Med bakgrund av dessa tankar beslutade vi oss för att söka svar på våra frågeställningar med hjälp av intervjuer med skolpersonal samt genom att ta del av litteratur relaterad till ämnet integration i skolan.

3.2 Litteratursökning

För att hitta information om integrationsbegreppet och dess användning i skolan var det lämpligt att göra en litteratursökning. Som vi tidigare nämnt har vi särskilt fokuserat på den betydelse av integrationsbegreppet som är relaterad till migration och etniska relationer.

Genom sökning på Göteborgs universitetsbiblioteks databas GUNDA fann vi ett antal vetenskapliga artiklar i tidskriften *Journal of ethnic and migration studies* samt en artikel i *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*. Via GUNDA hittade vi också ett flertal böcker om integration av vilka vi valde ut de som verkade mest aktuella och relevanta. En av dem fick beställas som fjärrlån i den nationella biblioteksdatabasen LIBRIS. Vi har också använt oss av böcker som vi kommit i kontakt med tidigare under utbildningen och som berör integrationsbegreppet.

Vi sökte också i databasen Social Service Abstracts och använde oss av sökorden *social integration, ethnic relations, school, teachers' attitudes, inclusion, multicultural education, cultural integration* och *education*. Vi fick många sökträffar men få verkade relevanta för vår studie. Fler relevanta sökresultat fick vi däremot när vi använde oss av Google Scholar och sökte på svenska. Då hittade vi två avhandlingar om integration i skolan. En av dessa var *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar – en studie av hur invandrarskap formas i skolan*, av etnologen Ann Runfors. Den andra avhandlingen är skriven av sociologen Nihad Bunar och heter *Skolan mitt i förorten. Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*.

Eftersom skolans verksamhet styrs av politiska beslut gjorde vi dessutom en sökning på regeringens hemsida för att få en bild av hur dagens integrationstankar är formulerade i politiken. Vi sökte bland regeringens publikationer på ordet *integration* och fick många sökträffar varav vi valde ut en skrivelse och några statliga offentliga utredningar. Vi hittade den nuvarande regeringens skrivelse om integrationspolitikens inriktning *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration*. Den av de utvalda statliga offentliga utredningarna som vi har använt oss mest av är *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning* som kritiskt granskar de senaste decenniernas svenska integrationspolitik.

Under skrivprocessen insåg vi omfattningen av den litteratur vi inledningsvis hade tänkt att gå igenom. Vi fick därför välja bort det vi inte trodde att vi skulle få direkt användning av i analysen.

3.3 Intervjuer

För att samla in datamaterialet om hur skolpersonalen definierar och använder begreppet integration använde vi oss av fyra enskilda intervjuer, samt en parintervju. Steinar Kvale menar att intervjuer lämpar sig bland annat för den som vill undersöka hur människor beskriver sina upplevelser och belysa deras perspektiv på sin livsvärld, något som vi ansåg stämde överens med syftet med vår studie. Med kvalitativa intervjuer får man fram detaljerade beskrivningar av verkligheten utifrån respondenternas perspektiv. I dessa beskrivningar bestämmer de själva kriterierna för vad som faller inom ämnet. Utsagorna blir därmed nyanserade och detaljrika och kan därför utgöra en bättre grund för en djup tolkning och förståelse av vårt studieobjekt.⁴³

I intervjuerna utgick vi från en intervjuguide som vi, efter det att vi tagit del av tidigare forskning om ämnet, konstruerade. Kvale menar att man i konstruktionen av frågeformuläret gärna kan använda sig av begrepp som man sedan tror kan vara användbara i analysen.⁴⁴ Detta var vår strävan då vi förberedde intervjuerna. Vi funderade på om vi skulle dela upp intervjuguiden i teman att utgå från i intervjuerna. Vi valde dock att istället ställa konkreta frågor då vi bedömde att risken annars skulle vara större att missa någon infallsvinkel. Svaren hade troligen också blivit mindre konkreta och därmed svåra att analysera. I formuleringen av frågorna använde vi ord som är relaterade till integrationsbegreppet, exempel på sådana ord var *delaktighet*, *kulturell mångfald*, *värdegrund* och *sammanhållning*. Syftet med det var att få in den mångtydighet som integrationsbegreppet innefattar för att sedan lyssna efter den definition som informanten själv använder sig av i sina svar. Vi ställde även en öppen fråga om vad integration betyder för informanten. I intervjuguiden hade vi även frågor om det särskilda i att arbeta i ett förortsområde för att få en uppfattning om deras inställning till eleverna och området.⁴⁵

3.4 Urval

Då kvalitativa undersökningar används i exemplifierande syfte har vi gjort ett selektivt urval av informanter till vår undersökning.⁴⁶ Som ett första led i urvalet valde vi stadsdel enligt tidigare nämnd definition av förort⁴⁷ då vi anser att integrationsfrågor är mest aktuella i sådana stadsdelar. Vi antog därför att skolpersonalen där skulle ha kommit mer i kontakt med integrationsbegreppet än personal på skolor i andra stadsdelar. Till och börja med försökte vi hitta informanter genom att via e-post kontakta skolledare på olika skolor i en förort. Då responsen uteblev gav detta inget resultat. Via en bekant fick vi sedan kontakt med en person som arbetar som socialpedagog i samma förort. Förutom att hon erbjöd sig att själv delta som informant i undersökningen förmedlade hon även ytterligare kontakter på skolor i samma område till oss. Två av dessa bidrog i sin tur med ytterligare varsin informant. Ytterligare en informant som arbetar i ett annat förortsområde fick vi tag på via en annan bekant.

Då syftet med uppsatsen är att ta reda på hur skolpersonal resonerar kring begreppet integration var vi ute efter en bred definition av begreppet. Genom att intervjua fler yrkesgrupper som har olika perspektiv på arbetet med eleverna hoppades vi kunna komma

⁴³ Kvale, S. (1997)

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Se Kapitel 7. Bilaga ett: Intervjuguide

⁴⁶ Svenning, C (1996)

⁴⁷ Se avsnitt 1.4 Centrala begrepp

fram till en mer heltäckande bild av begreppets betydelse. Vi var alltså angelägna om att informanterna skulle representera olika yrkesgrupper inom skolan och fick slutligen tag på tre lärare, en socialpedagog, en specialpedagog samt en rektor.

3.5 Intervjugenomförande

Vid samtliga intervjuer användes bandspelare efter godkännande från informanterna. Intervjuerna varade i 30-45 minuter och informanterna fick själva välja vart och när intervjun skulle genomföras. Vi utgick från samma intervjuguide men intervjuerna anpassades efter informantens yrkestillhörighet. Efter varje intervju transkriberades materialet så ordagrant som möjligt.

I den första intervjun blev två personer intervjuade samtidigt då de själva önskat detta. Innan vi gick med på det funderade vi över huruvida resultatet skulle påverkas av att de intervjuades tillsammans. Vi kom fram till att det fanns en risk att de båda informanterna lät sig påverkas av varandras synpunkter vilket i så fall skulle göra det svårt att skilja på deras utsagor. Å andra sidan tänkte vi att det faktum att de var två kunde bidra till ett fördjupat resonemang där informanterna tog varandras uttalanden till en annan nivå. Vi bedömde att de positiva effekterna var övervägande och godkände därför parintervjun. På grund av sjukdom gjordes intervjun av en intervjuare. En svårighet med detta kan ha varit att vi gick miste om möjligheten att komplettera varandra med frågor under intervjun. Intervjun genomfördes efter att informanternas arbetsdag var slut, på en restaurang som vid tillfället hade relativt få gäster. Att göra en intervju i restaurangmiljön är inte idealiskt dels då buller från omgivningen kan påverka inspelningen och dels då informanterna kan begränsa sina svar av rädsla att personer runt om kring kan höra. I vårt fall visade sig bullret inte påverka kvaliteten på inspelningen nämnvärt och intervjuaren upplevde inte heller att informanterna kände sig obekväma i att svara på frågor i en offentlig miljö.

Den andra intervjun genomfördes på informantens arbetsplats i ett avskilt rum utan störningsmoment utifrån. Även denna intervju gjordes av en intervjuare av samma anledning som ovan. Då detta var en enskild intervju kan det ha varit en fördel att även intervjuaren var ensam då informanten kanske kände sig mindre utsatt än om man hade varit två som intervjuade.

Intervju nummer tre och fyra gjordes efter varandra och den senare var inte planerad. Båda intervjuerna genomfördes i informanternas respektive arbetsrum vilket innebar en ostörd miljö. Vid dessa intervjuer var vi två intervjuare men en av oss tog huvudansvaret för att ställa frågorna. Det gjorde det möjligt för den av oss som inte ställde frågorna att anteckna men även att vara uppmärksam på om något inte togs upp ordentligt. Det finns dock en risk att informanterna kan ha uppfattat vårt numerära övertag som negativt. Den tredje intervjun var planerad, informanten var liksom tidigare informanter informerad om vårt studerade ämne och hade innan intervjun hunnit fundera kring ämnet. Den fjärde intervjun var däremot inte planerad. Informanten fick därför inte den information som de andra informanterna fått och hade därmed inte heller haft möjlighet att fundera över ämnet samt överväga sitt deltagande närmare. Man kan även diskutera om det var lämpligt att genomföra en intervju strax innan lunch då intervjun riskerade att ta tid från lunchrasten. Vi uppfattade däremot inte att informanten kände sig stressad under intervjun och tyckte inte heller att svaren skilde sig åt i kvalitet från de andra informanternas svar, vilket kunde ha varit en effekt av mindre förberedelse inför intervjun.

Den sista intervjun gjordes på informantens arbetsplats i ett enskilt rum efter skoldagens slut. Bortsett från ett kort avbrott då en kollega kom in i rummet genomfördes intervjun utan några störningar. Även vid denna intervju var vi två intervjuare varav en hade huvudansvaret för att ställa frågorna.

3.6 Validitet

När man pratar om en undersöknings *validitet* menar man i hur hög grad metoden som man väljer kan ge ett material som är relevant för undersökningens syfte. Validiteten kan delas in i intern och extern validitet där den interna har att göra med undersökningens utformning och hur man når olika infallsvinklar på frågeställningen, medan den yttre handlar om undersökningens generaliserbarhet.⁴⁸ Vi har främst försökt att säkerställa den inre validiteten i vår undersökning eftersom det är svårt och ofta inte ens eftersträvansvärt att kunna generalisera resultaten i kvalitativa studier, särskilt inte om de har sådan ringa omfattning som vår.

Vi hade från början tänkt utgå enbart från skolpersonalens perspektiv på begreppet integration för att belysa detta begrepps många betydelser. I konstruktionen av intervjuguiden fann vi dock att vi själva bar på så många föreställningar om begreppets möjliga betydelser att det blev omöjligt att ställa frågor som inte var ledande. Det kan ses som ett exempel på att vår undersökningsmetod inte var riktigt lämpad för vårt syfte eller vice versa. Vi beslutade därför att lämna ambitionen att enbart fånga skolpersonalens *egen* definition av integration och gick över till att även undersöka hur de förhöll sig till begrepp som vi upplever vara centrala i litteraturen om integration. Vi ville alltså dels försöka reda ut integrationsbegreppet med hjälp av litteratur, dels undersöka skolpersonalens egna resonemang kring begreppet men också ta reda på hur personalen förhöll sig till vissa begrepp relaterade till integration.

Intervjuguidens utformning påverkade givetvis våra möjligheter att få ett material som var relevant för vårt syfte. Vi använde oss av en och samma intervjuguide till samtliga intervjuer för att samla materialet kring vissa teman som vi ansåg vara centrala. När vi formulerade frågorna försökte vi utgå från ord och omständigheter som varit återkommande i den litteratur om integration som vi tagit del av. På detta sätt ville vi se till att informanterna reflekterade kring olika betydelser av integrationsbegreppet för att på så sätt fånga dess mångtydighet. Å andra sidan kan man ifrågasätta att vi på detta sätt styrde intervjuerna in på våra egna definitioner av integration. Med en mer öppen intervjuguide hade vi kanske kunnat undersöka deras perspektiv på integrationsbegreppet mer förutsättningslöst. Vi valde därför att också ha ett par mer öppna frågor där informanterna fick ge integrationsbegreppet sin egen betydelse.

Vi har också funderat över hur urvalet kan ha påverkat validiteten negativt. Att vi inledningsvis gick via egna bekanta för att få tag på informanter samt att vissa av informanterna kände varandra, kunde kanske ha inneburit viss likriktning i resonemangen kring integration. Det hade därför varit bra om vi hade kunnat få tag på informanterna mer slumpmässigt vilket vi också försökte göra till en början, utan resultat. I efterhand har vi dock kunnat konstatera att informanternas uttalanden skiljer sig åt i vissa avseenden och att urvalet därmed inte verkar ha inneburit den likriktning som vi befarade. Bredden i informanternas

⁴⁸ Svenning, C. (1996)

svar tror vi kan bero på att de tillhör olika yrkeskategorier och därför ser på integrationsbegreppet ur delvis olika perspektiv.

3.7 Reliabilitet

Med begreppet reliabilitet syftar man på en undersöknings tillförlitlighet. I studier med kvalitativ inriktning handlar det alltså om att kunna beskriva att man har samlat in och bearbetat data på ett systematiskt och pålitligt sätt.⁴⁹

Vi använde bandspelare till samtliga intervjuer då vi ville vara säkra på att vi inte skulle gå miste om viktiga detaljer i informanternas uttalanden. Om vi istället hade valt att anteckna svaren tror vi att detta skulle ha påverkat reliabiliteten negativt. Men inte heller med bandspelare kan man vara säker på att inget ur intervjuerna faller bort. Vissa delar av våra intervjuinspelningar blev dåliga så att enstaka ord var omöjliga att uttyda. Vi bedömde däremot inte att detta påverkade förståelsen av helheten.

Något som kan ha påverkat reliabiliteten negativt är att vi delade upp huvudansvaret i intervjuerna, det vill säga en person ansvarade för att ställa frågorna och att denna person inte var samma i alla intervjuer. Detta tror vi till viss del kan ha gett olika utfall i de olika intervjuerna eftersom vi omedvetet formulerade frågorna på olika sätt och också följde upp de svar vi fick på olika sätt. Vi tror dock inte att detta hade kunnat undvikas även om vi hade låtit samma person ställa frågorna i alla intervjuer eftersom även informanternas svar ger varje intervju sin särprägel. Eftersom vi inte heller var ute efter att jämföra intervjuerna sinsemellan eller att generalisera resultaten, bedömer vi dessutom inte att deras olika förutsättningar har någon större betydelse för vårt resultat.

I vår tolkning av intervjusvaren är det viktigt för reliabiliteten att vi är medvetna om vår förförståelse. Vår bakgrund, utbildning, egna erfarenheter och fördomar påverkar givetvis hur vi läser och ser de uttalanden som våra informanter gjort.⁵⁰ Exempel på detta kan vara att vi har ett socialarbetarperspektiv på en verksamhet där få socialarbetare arbetar, eller att våra personliga föreställningar om hur det är i förortsområden och vad det finns för problematik där ser ut på ett visst sätt. Våra förväntningar när vi började med uppsatsen var att skolpersonalen skulle vara vana vid att diskutera ämnet integration eftersom skolorna de arbetar på, på flera sätt är berörda av integrationsdebatten. Dessa förväntningar påverkade hur vi utformade intervjuguiden, då vi utgick från att våra informanter hade en uppfattning om de begrepp vi använde och hade funderat över egna definitioner av dem. Detta visade sig inte alltid vara fallet. Vi är också som socionomstudenter vana vid att söka förklaringar utifrån ett helhetsperspektiv vilket vi tror kan ha inverkat på de tolkningar vi gjorde av informanternas uttalanden. Till exempel genom att vi uppfattade det som att informanterna ibland inte gav förklaringar till problem ur olika perspektiv utan stannade vid ett individperspektiv. Alla de erfarenheter och föreställningar vi har med oss sedan tidigare kan ha påverkat hur vi har tolkat det material vi har samlat in och kan därmed även ha inverkat på reliabiliteten i vår uppsats. Det kan däremot ha stärkt reliabiliteten att vi har varit två i tolkningsarbetet och därför har kunnat utbyta tankar om materialets innebörd.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Thurén, T. (2007)

3.8 Etiska överväganden

Vi har utgått ifrån de forskningsetiska principerna enligt Vetenskapsrådet som innefattar informationskrav, samtyckekrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav.⁵¹ Inför kontakten med våra informanter skickade vi ut ett informationsbrev via e-post. I brevet informerade vi om studiens syfte, intervjuens genomförande, vad intervjumaterialet skulle användas till, samt om informantens anonymitet och frivillighet till deltagande.⁵² En av informanterna fick vi kontakt med på så kort varsel att vi inte kunde skicka ut något informationsbrev. Detta försökte vi avhjälpa genom att ge informationen muntligt innan vi genomförde intervjun.

Något vi upplever vara negativt ur en etisk synpunkt är att vår urvalsmetod innebär en svårighet att garantera anonymitet. Vår första informant fick vi kontakt med genom en bekant. Informanten förmedlade sedan ytterligare två informanter som båda bidrog med varsin informant till. De flesta av våra informanter känner alltså till varandras medverkan. För att undvika identifiering av enskilda individers uttalanden har vi därför, förutom fingerade namn, valt att inte ange personernas yrkestillhörighet. Även informanternas könstillhörighet kan äventyra deras anonymitet då fördelningen i urvalet inte är jämn. Därför har vi i presentationen av resultatet valt att använda oss av namn som inte nödvändigtvis stämmer med informanternas kön. Ännu ett sätt att skydda informanternas anonymitet har varit att inte ange vilka stadsdelar och skolor som de arbetar i.

Vi har också reflekterat över hur intervjuguidens utformning kan ha påverkat informanternas svar och de etiska aspekterna av detta. Hur vi har ställt frågorna och vilka mer eller mindre laddade ord vi använde för att få igång en diskussion om integration kan ha inneburit att informanterna svarade på ett sätt som de kanske inte hade gjort om frågorna hade ställts på ett annat sätt.

3.9 Analysgenomförande

I analysarbetet utgick vi från den hermeneutiska cirkeln vilket innebär att vi växlade mellan att gå igenom materialet som helhet och att fokusera på materialets olika delar var och ett för sig.⁵³ Delarna blev tydliga för oss när vi hade läst igenom det transkriberade materialet några gånger. De delar som vi urskiljde blev till teman som vi sedan utgick ifrån då vi bearbetade materialet. Dessa teman var *Integration, Kultur och värdegrund, Eleverna och deras förutsättningar, Skolans mål, Mötet med "det svenska", Föräldrarna samt Påverkan utifrån*. I den fortsatta bearbetningen av materialet kom vi fram till de teman som vi valde att använda oss av i analysen. Detta gjorde vi genom att slå ihop några av de föregående temaindelningarna samt se vilka kopplingar som fanns mellan dem och våra teorier. De nya teman som vi då kom att utgå ifrån blev *Vad är integration?, Mångfald, värdegrund och skolans huvudsakliga syften, Förörternas brist på "det svenska" samt Delaktighet i samhället och i skolan*.

Vi har under arbetet med uppsatsen och i analysen växlat mellan att utgå från teori och att utgå från empiri. Detta arbetssätt kallas abduktivt och innebär en kombination av ett induktivt och ett deduktivt arbetssätt. Ett induktivt arbetssätt innebär att man genom öppna

⁵¹ www.vr.se

⁵² Se Kapitel 7 Bilaga 2: Informationsbrev

⁵³ Kvale, S. (1997)

frågeställningar samlar in materialet för att sedan utgå från materialet när man drar sina slutsatser. Deduktion innebär att man konstruerar frågor utifrån en vald teori och tidigare forskning om ämnet, teorin styr bearbetningen av empirin.⁵⁴ Vårt abduktiva arbetssätt innebar därmed att vi utgick från teori när vi samlade in materialet genom att vi i utformningen av intervjuguiden använde teorier och begrepp om integration som vi tagit del av i litteraturen. I bearbetningen av materialet hade vi till en början empirin som utgångspunkt när vi valde ut teman för den fortsatta bearbetningen. Därefter återgick vi till de teoretiska perspektiven när vi valde ut slutgiltiga teman till analysen.

4. Resultat och analys

I genomgången av intervjumaterialet har vi kunnat se några olika teman. Dessa använder vi oss av i presentationen av resultaten. Efter presentationen av resultaten under respektive tema kommer vi att analysera det som kommit fram med hjälp av kopplingar till tidigare forskning och teori. De teman vi har valt att utgå från i presentationen av resultaten samt i analysen är *Vad är integration?*, *Mångfald, värdegrund och skolans huvudsakliga syften*, *Förörternas brist på "det svenska"* samt *Delaktighet i samhället och i skolan*.

4.1 Vad är integration?

I vår intervjuguide hade vi ett par frågor om hur informanterna definierade begreppet integration och hur de diskuterade integration i skolan. Även om det under varje intervju framkom flera olika definitioner och tolkningar av begreppet integration tar vi i detta tema endast upp det informanterna svarar på de frågor där vi själva uttryckligen använder begreppet. Detta för att lyfta fram informanternas egna definitioner av begreppet och undvika de uttalanden där vi genom vår formulering av frågorna kan ha lett in informanterna på definitioner av integrationsbegreppet som de själva inte skulle kommit att tänka på.

4.1.1 Resultat

Flera av våra informanter ser integration som något som måste ske från båda håll, det handlar inte bara om att några ska integreras utan integration är något ömsesidigt. De ställer sig också kritiska till vad de uppfattar som ensidig fokusering på vissa områden och vissa människor när man talar om integration. Som Anders uttryckte det:

Alltså att, ofta tycker jag så stöter man på någon slags förväntan att det är områden som Angered och Biskopsgården och Bergsjön, det är liksom de som ska integreras. Men alltså integration är ju egentligen något ömsesidigt, att det är ju att man ger och tar och blandar.

Emma och Britta är inne på samma linje.

Emma: *Jag tycker det är viktigt att, att det ska inte vara det här liksom att nån ska anpassa sig, utan man ska liksom anpassa, vi ska anpassa varandra på nåt sätt att, i en större gemenskap.*

⁵⁴ Larsson, S. (2005)

Britta: [...] när man pratar om begreppet att vara integrerad eller de här segregerade områdena så tänker man ju att man har en brist på svenskar, fast det finns ju väldigt, väldigt många andra nationaliteter. Så att det... jag tror att det är viktigt att prata om vad man menar.

Även Frida tycker att integrationsbegreppet handlar om något ömsesidigt, att " fungera i nya sammanhang från båda håll", samt att majoritetskulturen och minoritetskulturer visar hänsyn till varandra. Hon menar också att integration kan definieras som delaktighet i samhället, vilket även andra informanter instämmer i. Daniella till exempel, säger att det handlar om en känsla av att man har kontroll över sin situation och klarar av samhället.

Om du inte... alltså hela tiden känner att det här kan jag inte delta i det här kan jag inte göra någonting åt, då är du inte integrerad. Du måste ha så mycket insyn i samhället att du kan skapa det liv du vill.

Carl framhåller också känslan av delaktighet och att man "har koll på verkligheten" som viktiga kriterier för integration och dessa kriterier menar han att man framför allt uppfyller genom att ha ett arbete. Deltagande på arbetsmarknaden är något som också Daniella ser som fundamentalt för att man ska kunna integreras.

[...] integrerad i samhället är man när man har sysselsättning för då får man ett människovärde.

Emma och Anders relaterar integrationsbegreppet till begreppet segregation. Segregationsbegreppet används då i betydelsen separerat boende på etnisk och ekonomisk grund. Även Britta är inne på detta när hon talar om bristen på svenskar i stadsdelen. En viktig förutsättning för integration är enligt Emma och Anders att olika befolkningsgrupper blandas och möts, segregationen ses därför som ett hinder för integration. Anders betonar att det egentligen inte är den egna stadsdelen som behöver integreras eftersom den redan är väldigt blandad, åtminstone vad gäller representationen av olika etniska befolkningsgrupper. Han nämner också en av de integrationssatsningar som har riktats mot förortsområden och menar på att det inte är så konstigt att de inte fått den effekt som politikerna önskade när de bara har riktat in sig på en sida av integrationsproblemen.

[...] (områdets namn) som område är ju ganska så välintegrerat, alltså här bor det somalier och palestinier och libaneser och kineser och vietnameser alltså alla möjliga som blandas och bor granne med varann och umgås och lär av varann. Sen är det ju då, sedan till resten av samhället där är det väldigt åtskilt, särskilt märks det ju på arbetsmarknaden. [...] Men så till exempel så fanns det ju för några år sedan något som hette Storstadssatsningen som var extra pengar som delades ut då. Då delades det ut till områden liknande detta då och så i utvärderingen så sa man att, ja nä det var ju inte så lyckat för det blev inte någon integration. Men då tycker jag att det är fel i grunden att man kan inte se... alltså om våra elever får bättre betyg till exempel så leder inte det till integration.

Anders menar att det också behövs integrationssatsningar i stadsdelar som Centrum, Linné, Hovås, Askim och Torslanda. Emma drar en liknande slutsats då hon understryker att lösningen på segregationsproblemet, eller "bristen på integration" är något som angår hela staden och som hela samhället bör vara engagerat i.

[...] problemet med brist på integration... det är inget som människorna som inte är integrerade ska, kan lösa själva utan, det är hela samhället som måste jobba med detta och då är det om man tänker på Göteborg, så är det hela Göteborgssamhället som måste jobba med detta. Och i grunden, grunden till det de problemen så är det separerade boendet. [...] det är ett hinder för liksom att människor ska blandas upp med varandra... i större omfattning.

Carl tycker dock inte att integration behöver innebära att befolkningsgrupper blandas och möts. Han nämner sig själv som exempel och menar på att han mest uppehåller sig i sin egen stadsdel, som är en av Göteborgs centrala stadsdelar, och inte har någon anledning att åka till någon annan stadsdel.

[...] Så att nej, det tycker inte jag spelar så stor roll vart man bor och vilka man väljer att umgås med där man bor. Så länge man har någon annanstans att gå till, där man ändå har lite koll på verkligheten eller vad man nu ska säga.

Daniella delar denna åsikt, delaktigheten i samhällslivet, att arbeta och dra sitt strå till stacken är det som betyder något, menar hon.

[...] Sen spelar det ju ingen roll om du bara väljer att umgås med palestinier eller... det är sak samma liksom, jag kanske bara väljer att umgås med norrlänningar, jag kan vara integrerad för det. Det viktiga är att jag kan ta mitt utrymme.

4.1.2 Analys

I resultaten kom det fram flera definitioner och funderingar kring begreppet integration. De olika tankarna kretsar mest kring ömsesidighet, blandning, delaktighet och segregation.

Om man utgår från de tre betydelser som Westin m.fl. ger begreppet i sin allmänna definition tycker vi oss kunna se samtliga representerade i informanternas svar: det vill säga integration som sammanhållning, delaktighet i samhällslivet och som processen som leder till att minoriteter accepteras av majoritetssamhället och blir en del i samhällsgemenskapen.⁵⁵ Anders, Emmas och Fridas betoningar av det ömsesidiga i integrationsprocesserna, det önskvärda i att olika befolkningsgrupper blandas, samt det samhällsgemensamma i integrationsproblemen, tolkas då som uttryck för att ett sammanhållet samhälle där olika sorters människor möts över gruppgränserna är vad de ser som ett integrationsideal. Även delaktighet i arbetsliv och andra delar av samhället ses särskilt av Carl och Daniella som ett viktigt mått på integration. Informanterna är också inne på att integration är en process, en process av blandning och ömsesidig anpassning, men flera är noga med att poängtera att det inte bara är minoriteterna eller de icke integrerade som ska vara aktiva i dessa processer.

Som vi såg i resultatavsnittet ställer sig framför allt Anders och Emma kritiska till att förorten pekats ut som ett integrationsobjekt. Detta då de menar att det krävs ansträngningar från hela samhället för att få bukt med bristen på integration, inte minst de svenskdominerade områdena. Detta ligger i linje med Kamalis kritik mot de senaste decenniernas integrationspolitik som han menar har lett till en starkare uppdelning mellan å ena sidan ”svenskarna”, som anses automatiskt integrerade, och å andra sidan ”invandrarna”, som på

⁵⁵ Westin, C. m.fl. (1999)

grund av sin kulturella särart behöver integreras genom olika åtgärder. Eftersom man i dessa åtgärder enbart har fokuserat på ”invandrarnas” integration och blundat för strukturell rasism och diskriminering menar Kamali att verklig integration har uteblivit.⁵⁶ Detta tar även Anders upp då han pratar om *Storstadssatsningens* misslyckande i att främja integration och motverka segregation och betonar vikten av integrationsåtgärder även utanför förortsområdena.

Flera av informanterna framhåller det gemensamma ansvaret för samhällets integration vilket stämmer väl överens med Kamalis beskrivning av den svenska integrationspolitikens samverkansprincip som manar till tolerans, solidaritet och samarbete mellan svenskfödda och utlandsfödda. Kamali menar att integrationspolitiken genom retoriken om tolerans och samverkan har försökt undvika att förknippas med den strategi som tidigare varit gällande i den svenska integrationspolitiken, det vill säga assimilering.⁵⁷ Detta att undvika sammankoppling med assimileringssideologin är en tendens som, enligt Brochmann, även andra moderna välfärdsstater betonar när de närmar sig frågan om hur minoriteter ska integreras i majoritetssamhället.⁵⁸ Det tycks också vara en strävan för dem av våra informanter som understryker att integration inte innebär att någon ska anpassas efter någon annans mall utan att det handlar om anpassning från båda håll.

När informanterna, som i resultatavsnittet ovan, ger sina egna svar på vad integration innebär för dem går det alltså att se kopplingar till den integrationsideologi som både Kamali och Brochmann kritiserar. Brochmann tar upp att integrationsideologin har multikulturalism som ett ideal och att den, genom att framhäva det positiva med etniska och kulturella olikheter, strävar efter att skapa förutsättningar för att olika etniska grupper ska kunna leva sida vid sida i harmoni.⁵⁹ Men våra informanter pratar förvånansvärt lite om kultur när de berättar om vad integration är för dem. Det uttalande som kommer närmast att beröra kulturens roll i integrationsfrågan är det Frida säger om att majoritetskulturen och minoritetskulturer ska visa hänsyn till varandra. Men annars uteblir diskussionen om kultur och vilka som ska anpassas och till vad, förutom då informanterna uttryckligen säger att integration inte handlar om anpassning av bara vissa till en viss kultur och att förorten egentligen redan är integrerad om man ser till blandningen av olika kulturer och nationaliteter. Vad kulturens frånvaro i diskussionen beror på kan vi förstas endast spekulera i. Men det skulle kunna vara att integrationsideologin och samhällsidealet om kulturell mångfald och samexistens framstår så självklara för informanterna att de inte reflekterar över kulturens betydelse för integration. Eller kanske beror det på att de helt enkelt upplever att problemen i de områden de arbetar i beror på andra saker än kultur, som brist på delaktighet och segregation.

Men om vi återgår till informanternas uttalanden om ömsesidig anpassning och nu tittar noggrannare på Brochmanns beskrivningar av integrations- och assimileringssideologierna så ser vi att dessa uttalanden inte bara tar avstånd från assimileringssideologin utan egentligen inte passar in i integrationsideologin heller. Denna gick ju ut på att lyfta fram och bevara de kulturella skillnader som finns mellan olika grupper för att integrera dem in i det mångkulturella samhället där olika befolkningsgrupper kan existera sida vid sida utan problem, trots skillnaderna emellan.⁶⁰ Här ska alltså ingen anpassning överhuvudtaget behövas. Då stämmer kanske Brochmanns mer positiva tolkning av assimileringssideologin bättre överens med informanternas uppfattning. I de mångkulturella samhällen som de

⁵⁶ SOU 2006:79

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Brochmann, G. (2004)

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

moderna välfärdsstaterna har blivit behövs det enligt Brochmann nya definitioner av "det gemensamma" vad gäller normer, värden och nationell identitet. Anpassning/assimilering är kanske nödvändigt för de nya invånarna, men då är det anpassning till "det nya gemensamma" där värden som öppenhet och mångsidighet väger tyngre än homogenitet.⁶¹ Kanske är det detta som Britta menar med att "fungera i nya sammanhang från båda håll" och det Emma syftar på när hon säger "man ska liksom anpassa, vi ska anpassa varandra på nåt sätt att, i en större gemenskap."

Delaktighet i samhällslivet och då särskilt på arbetsmarknaden är vad både Carl och Daniella framhäver som viktigast för att man ska integreras. De tar avstånd från Anders och Emmas uppfattning om att blandning mellan olika befolkningsgrupper skulle främja integration och vidhåller istället att det viktigaste är att ha en plats i samhället. Enligt Gowricharns artikel *Integration and social cohesion: the case of the Netherlands* om invandrades deltagande på arbetsmarknaden är Daniellas och Carls resonemang om vikten av att arbeta för att integreras vanligt förekommande i diskussionen om integration. Gowricharn menar dock att uppfattningen om att man som invandrare automatiskt blir inkluderad i samhället, bara man får ett arbete, är felaktig. Han menar att denna uppfattning i många länder har lett till politiska åtgärder för att få in invandrare på arbetsmarknaden och på så sätt öka integrationen, men att effekterna för integrationen har uteblivit och invandrarnas sociala utsatthet inte har minskat trots det ökade deltagandet på arbetsmarknaden. De invandrare som har jobb tjänar överlag betydligt mindre än medelinkomsttagaren och har mindre chans till befördring än infödda visar studien.⁶² Delaktighet på arbetsmarknaden verkar alltså inte vara tillräckligt för att bli likvärdig med landets infödda invånare. Vad mer som krävs lämnar studien osagt men vi tror att det viktigt att fundera över vad det egentligen är som orsakar marginaliseringen av invandragrupper i många länder. Inte minst när man arbetar i ett förortsområde.

4.2 Mångfald, värdegrund och skolans huvudsakliga syften

Skolan ska förbereda eleverna på att så småningom klara sig själva i samhällslivet, det verkar de flesta av våra informanter vara överens om. Alla tycker att det är viktigt att eleverna när de går ut grundskolan har med sig en god självkänsla, goda ämneskunskaper och en bra värdegrund (hur en bra sådan ska vara kommer vi att komma in på nedan). Däremot finns det lite olikheter i uppfattningarna om vad som är allra viktigast och hur man bäst arbetar för att uppnå skolans grundläggande målsättningar. Det finns också olika uppfattningar om hur man ska förhålla sig till den kulturella mångfalden. Är den ett mål i sig, något att erkänna och uppmuntra? Eller är den bara en av de förutsättningar som råder i förorten, på gott och på ont?

4.2.1 Resultat

Om kunskapsmålen och självförtroende

Emma lyfter fram självförtroende och självkänsla som det viktigaste för skolan att förmedla till eleverna. Som hon ser det är en viktig del i att uppnå denna självkänsla att eleven lyckas i skolan och klarar kunskapsmålen. Hon medger visserligen att självkänslan också kan komma från att eleverna är bra på något annat, men hävdar att skolan ändå har en avgörande betydelse. Emma beskriver hur arbetet för att stärka elevernas självkänsla på hennes skola

⁶¹ Ibid.

⁶² Gowricharn, R. (2002)

framför allt går ut på att satsa extra mycket på svenskundervisningen samt att samarbeta med föräldrarna så att dessa också är med och stöttar sina barn och ungdomar.

Också Anders hoppas på att eleverna har en god självkänsla när de går ut grundskolan.

Att de har ett bra självförtroende alltså som är, står på en fast grund att de, att det inte bara är såhär, kan spela tuffa, utan att de är trygga i sig själva, att de vet med sig vad de kan, vad de klarar av och att de vågar kämpa. Inte ger upp för lätt. Att de vet att de kan lära sig saker och att de ser, det här som de har med sig då med, det här med språk och föräldrar från en annan kultur, att de ser det som en rikedom, och något som det är någon nytta med, någon glädje med.

Anders lyfter också fram elevernas bakgrund som en viktig bit i att stärka deras självförtroende. Skolan som han arbetar på försöker aktivt att ta tillvara på den kulturella mångfalden bland eleverna. De har som mål att eleverna ska se det mångkulturella hos varandra och hos sig själva och de försöker visa på fördelarna med elevernas bakgrund bland annat genom att bygga upp kontakter med skolor och organisationer i elevernas hemländer.

Annars är det viktigt att eleverna går ut grundskolan med grundläggande behörighet till gymnasieskolan, det anser samtliga informanter. Både Britta och Carl betonar detta som det huvudsakliga målet med skolan. Carl säger också att det är något som man pratar mycket med eleverna om.

[...] att vad som är viktigt och varför man är i skolan det är ju det att man ska ha med sig, man ska kunna välja, om man går i nian ska man kunna välja vilket gymnasium man vill gå på. Och då är det kunskaperna som räknas, är det, ämneskunskaperna.

Daniella tycker också att kunskaper är en av de viktigaste sakerna som eleverna ska ha med sig och hänvisar till styrdokumentet:

Det som styrdokumentet säger. Och det är ju både kunskaperna och nån form av uppfostran. Och värderingar, alltså det är både kursplanen och läroplanen. Och båda är lika viktiga.

Men Daniella tar också upp att eleverna i och med sin tvåspråkighet kan behöva kämpa mer än andra elever för att nå målen. Där menar hon att skolpersonalen spelar en viktig roll i att ”lära eleverna att det går”. Detta lyfter även Britta fram som viktigt i arbetet med eleverna.

[...] om man är professionell vuxen, har (man) en uppgift i att lyfta det positiva, [...] att liksom göra barnet så självreglerande som möjligt, det är väl lite det jag försöker förmedla i mitt jobb hela tiden, att lyfta de saker eller bygga på de saker som funkar.

Om värdegrunden

Alla våra informanter är överens om att en av skolans uppgifter är att förmedla en värdegrund till eleverna. Att en sådan värdegrund helst ska innefatta demokratiska principer, de mänskliga rättigheterna, och framför allt principerna om alla människors lika värde och likabehandling, råder det också samstämmighet om. Emma uttrycker det så här:

Vi har ju så att säga, i grunden... handlar det ju om portalparagrafen i skollagen kring det här med värdegrundsfrågan att alla ska vara lika, ha lika förutsättningar, skapa likhet i detta. Så det är ju så att säga ett övergripande mål eller vision för vårt arbete, att alla är lika mycket värda. Det utgår jag ifrån, ett tänkande kring det.

Anders beskriver den värdegrund som han försöker förmedla till eleverna i liknande ordalag, men betonar ännu mer de värden som ska gälla i samspelet eleverna emellan.

Demokrati, att alla är lika mycket värda, lyssna på varandra och lita på varandra, respektera varandra.

Anders, Emma, Britta och Frida tycker att det är viktigt för skolans sammanhållning att man har en gemensam värdegrund på skolan samt att värdegrunden ska vara vägledande för både skolpersonal och elever. Emma framhåller dock svårigheten i att få människor att handla i enlighet med värdegrunden och Britta går steget längre och menar att det inte går att få en total uppslutning kring de gemensamma värdena.

Jag tror aldrig man kan få att alla har en gemensam värdegrund, det tror jag inte. Men jag tror att som professionell i skolan så är du tvungen att ha en grund, en grund som du måste ställa upp på, annars så är ju du fruktansvärt... ute, så. Men däremot så är jag inte övertygad om att alla har det, alla tänker inte lika mycket på samma sak, sen om detta blir ett mål i sig, men grundinställningen att alla har rätt att finnas och allas lika värde, det är ju det vi måste jobba efter. Men jag tror inte det är så.

Frida tycker dessutom att det är extra viktigt att arbeta med en gemensam värdegrund på skolor i förorten.

Vi har ju många som kommer från andra kulturer också och de har ju också sitt synsätt. Då är det ju liksom viktigt att förmedla hur skolan förhåller sig till många olika saker och händelser och... och det speglar ju sedan i klasserna, hur man ska förhålla sig, så det är viktigt.

Det är till exempel viktigt att markera att skolan ska vara fri från rasistiska tankesätt, menar Frida, eftersom detta är något som barnen inte sällan har med sig hemifrån. Frida påpekar också att värden som kan verka självklara för skolpersonalen, som till övervägande delen tillhör majoritetskulturen, inte behöver vara det i hela världen. Därför är värdegrundsarbetet så viktigt i skolan.

Mänskliga rättigheter är ju nåt som inte är självklart i hela världen, och demokrati är ju inte heller självklart i hela världen... och det är ju inte så att man får det bara för att man kommer innanför svenska gränser, utan det är ju träna och fostras i det... vad det innebär. I både skyldighet och rättighet.

Att problem med olika värdegrunder har en så tydlig koppling till elevernas och deras föräldrars bakgrund håller dock inte Britta med om. Hon menar att olikheterna ofta har andra orsaker.

[...] de olika värdegrunderna eller de olika förhållningssätten eller vad man ska kalla det för, sättet att se på lagen och samhället och allting, det är ju, det ligger ju inte bara i att man har

en annan bakgrund, utan det ligger ju i vårt samhälle också, det är utanförskap och såna saker med, möjligheter att komma in i det andra samhället.

Om den kulturella mångfalden och om att bli sedd som en individ

Överlag uppfattar informanterna elevernas olika kulturella bakgrunder som positiv, som något som berikar och också gör det mer spännande att arbeta i förorten än någon annanstans. Det är också tydligt i informanternas uttalanden att den kulturella mångfalden påverkar skolmiljön och präglar skolans verksamhet.

Emma ser mångfalden som något positivt och naturligt som i en storstad som Göteborg säger mer om hur samhället ser ut än bilden av "det genuint svenska". I och med att man möter så många kulturer överallt menar Emma att bilden av "det genuint svenska" samhället håller på att försvinna.

Mångfald, är i och med att det finns så mycket olikheter så är ju det naturliga tillståndet egentligen. Och att man inte, ger alla favörer eller nånting till en, till en majoritetskultur utan att man låter så att säga alla kulturer komma fram, och erkänna dem. Kultur är ju väldigt ett väldigt vitt begrepp i sig så det är ju svårt att hantera det begreppet. Kultur handlar väl mycket om livsmönster men sen handlar det ju också om den mera aktivt skapande kulturen. Det är naturligt då att olika människor förhoppningsvis ska kunna vara en mångfald. Jag ser inget negativt i detta.

Emma berättar också att mångfald är något som eftersträvas när skolans klasser formas, då försöker man blanda så mycket som möjligt så att det blir en bra fördelning av olika nationer i de olika klasserna, men också av flickor och pojkar. Även Anders associerar begreppet kulturell mångfald till något positivt. Som nämndes tidigare i detta avsnitt så jobbar man på hans skola för att särskilt uppmärksamma och stärka eleverna via deras kulturella bakgrund.

Ja... kultur, det är ju så mycket mer än etnicitet tycker jag. Så det är ju nästan allt man kan tänka sig om mänskligt liv. Dels det här vanliga då med musik och dans och matlagning... men så sen har vi ju... mångfald behövs ju när det gäller åldersmässigt och olika erfarenheter, olika yrken och livserfarenheter å...

Britta är lite kritisk till begreppet kulturell mångfald men hon är medveten om att det används för att beskriva områden som det hon arbetar i. Hon menar dock att kulturella olikheter finns mellan andra grupper i samhället än mellan de som definieras som etniska minoriteter och de som definieras som svenska. Som exempel tar hon den kulturkrock som hon själv upplevde då hon under en tid bodde i ett landbygdssamhälle men var van vid att leva i en storstadskultur.

Flera av informanterna betonar att man inte ser eleverna som representanter för olika kulturer, språk och nationaliteter utan att man ser dem som individer. Britta menar att man visserligen får beakta elevernas olika bakgrund och förutsättningar, när man lägger upp undervisningen men att man ändå inte tänker på sådana saker i själva arbetet. Daniella uttrycker samma poäng såhär:

Nej, vi pratar mer om dem som individer. Den här individen har det problemet då jobbar vi med det. Men inte så ofta relaterad till vare sig kultur eller integration eller...

Också Frida betonar att man inte pratar så mycket om skillnader mellan eleverna. Man resonerar att de ju är barn allihop och man skiljer inte på dem utifrån huruvida de är mörka eller något annat. Istället utgår man från den svenska majoritetskulturen, hävdar Frida. Samtidigt är både Frida, Carl och Daniella överens om att den kulturella tillhörigheten påverkar barnen och klimatet i skolan. Daniella tar flera exempel på detta.

De har ju två kulturer att förhålla sig till, och det är både svårt, och någonting man kan dra nytta av som tonåring. [...] skolkulturen blir annorlunda, om jag jämför med barn på vanliga skolor som jag har jobbat på. Det är väldigt mycket mer såhär buff och putt i den manliga kulturen. Alltså väldigt mycket mer fysisk manlig kultur. [...] det är många såna saker. Det är, att tjejerna inte har pojkvänner. Pussandet och kramandet som annars kan tillhöra, det är ytterst lite... inget sånt. Ja det... men jag tror alltså, det är kulturfrågor. Det är ett mönster man har med sig hemifrån.

Det är också tack vare kulturen som eleverna är duktigare än andra barn på att umgås över generationsgränserna, menar Daniella. Det är en av anledningarna till att det är så roligt att jobba på en förortsskola. Sedan är mångfalden i stadsdelen också positiv på andra sätt som att matutbudet är mer tilltalande där än inne i stan. Frida menar också att mångfalden berikar och att man ska se med tolerans och förståelse på kulturella uttryck, men hon betonar att det finns gränser för vad som kan accepteras.

Det (kulturell mångfald) är det vi har här ... att man lär utav varandra, man... och det är ju också mänskliga rättigheter. Man har en förståelse för att man har olika... synsätt. Och det ena är inte mer rätt än det andra, utan det är ju präglad utav nånting som, haft betydelse i den miljön man kommer ifrån, den har fungerat där. Så kulturell mångfald är berikande, men det betyder inte att man måste... Man kan inte ta hänsyn till alltihopa, låt säga det här att... några grupper säger liksom att, våra barn får inte duscha... för det, det stämmer inte överens med våra demokratiska synsätt och våran läroplan. Så... det får vara nyanser i det hela också, att man inte bara får hävda kulturell mångfald som en rättighet... utan förståelsen... man måste ändå inrätta sig till majoritetskulturen.

Frida beskriver också hur elevernas bakgrund kan bli ett problem för dem i skolan, särskilt om eleverna nyligen kommit till Sverige från någon väldigt annorlunda kultur. Detta eftersom det tar tid för dem att förstå hur det är i Sverige. Något annat som Frida tar upp som problematiskt med den kulturella mångfalden är konflikter mellan olika folkgrupper som eleverna tar med in i skolan. Detta tycker även Carl kan bli ett problem, även om det för tillfället inte är det på den skolan han arbetar på.

Vad som kan vara negativt är väl, fast det kommer ju oftast utifrån skolan, det är ju när det blir konflikter mellan folkgrupper. Som de yngre dras med i och som sen blir konflikt på skolan också. Fast det kanske inte var där det började. Nu var det väl ett tag sen vi hade...

Daniella tycker också att konflikter mellan folkgrupper kan vara ett problem och hon beskriver det som att det som sker i världen märks särskilt mycket på hennes skola, världskonflikterna flyttar in i klassrummet. Men trots allt tror hon inte att det är den kulturella mångfalden som är problemet för eleverna utan snarare språket och att deras föräldrar ofta lever i ett utanförskap. Carl är lite inne på samma spår när han säger:

[...] för egentligen om man nu tittar på eller jämför då med hur det är i världen och hur det är på den här skolan där det går ett gäng olika nationaliteter som jag inte kan komma på hur

många, så är det ju inga problem sinsemellan folkgrupperna. Ja, vid enstaka fall då men inte...

4.2.2 Analys

Att skolpersonalen tycker att skolans främsta mål är att förse eleverna med tillräckliga kunskaper samt att försöka stärka deras självförtroende är kanske inte särskilt förvånande. Det är mål som tas upp i läroplanen Lpo 94⁶³ och som förmodligen inte heller känns främmande för allmänheten. Skolans uppgift att förse eleverna med kunskaper ingår också i den påverkansstrategi som Ann Runfors kallar *formning*, och vars syfte hon menar är att förbereda eleverna inför vuxenlivet. Formningen menar Runfors pågår inom all skolverksamhet, inte bara på de förortsskolor som hon fokuserar på i sin studie, och den yttrar sig i ett ständigt jämförande av eleverna gentemot vad som anses vara en normal utvecklingstrappa. Det som utmärkte förortsskolornas formningsprocesser var dock att barnen förutom utvecklingstrappan blev jämförda med svenska elever⁶⁴. Detta går vi in på närmare i analysavsnittet *Förortens brist på "det svenska"*.

Ett annat viktigt mål för skolans verksamhet som visar sig i vårt material är värdegrundsarbetet, att förmedla en värdegrund till eleverna. När skolpersonalen beskriver varför detta är så viktigt är de flesta överens om att det är för att värdegrunden är betydelsefull för sammanhållningen i skolan då den är vägledande för både lärare och elever. Detta tycker vi är ett bra exempel på den del av skolans arbetssätt som Runfors benämner *infogning*, det vill säga att skolan ska verka för elevernas framtida integrering i samhället genom att utgöra en samhällsmodell som eleverna får lära sig att fungera i och delta i. Då är en av förutsättningarna att alla kan samlas kring vissa värden och regler och det är där som värdegrundsarbetet kommer in.⁶⁵

Att skolan ska arbeta för en gemensam värdegrund är också något som är noga formulerat i Lpo 94 som det ju är meningen att skolans verksamhet ska utgå ifrån. Detta tror vi också kan förklara skolpersonalens enighet kring att värdegrundsarbetet är ett så viktigt mål. När våra informanter beskriver vad som ingår i den värdegrund de själva försöker förmedla är även dessa uttalanden helt i linje med vad som fastställs i läroplanen. Demokratiska principer, de mänskliga rättigheterna, och framför allt principerna om alla människors lika värde och likabehandling är de värden som är mest återkommande i våra informanternas beskrivningar av "sina" värdegrunder. Dessa finns också med bland de värden som läroplanen tar upp.⁶⁶ Om vi återigen kopplar detta till Runfors beskrivning av skolan som en modell av samhället, kan vi förstå informanternas val av värdegrund som en spegling av vilka värden man tror att eleverna behöver kunna ställa upp på för att sedan kunna bli en del i samhället.⁶⁷

Vi tycker också det kan vara värt att nämna att de värden som våra informanter lyfter fram stämmer väl överens med de värden som Brochmann menar är utmärkande i flera moderna välfärdsstater som i retoriken kring sin politik för integration förespråkar integrationsideologin, men som enligt Brochmann inte lyckas så bra med det. Det rör sig dels om den betoning av likabehandling och jämlikhet i rättigheter och skyldigheter som präglar

⁶³ Lpo94.

⁶⁴ Runfors, A. (2003)

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Lpo94.

⁶⁷ Runfors, A. (2003)

välfärdsstaterna, och dels om idealet om tolerans som är en del i integrationsideologin. Brochmann menar att problemet med dessa staters starka nationella identifiering med värden som likabehandling och jämlikhet är att detta tenderar att medföra att man även kräver viss homogenitet hos befolkningen. Att avvika från majoritetskulturen i ett sådant samhälle blir därmed ett hinder för integration, vilket ju går emot tanken om integrering i det mångkulturella samhället som hyllar kulturell särart.⁶⁸ Sett ur denna synvinkel speglar alltså den värdegrund som skolpersonalen vill förmedla bara en ideal bild av samhällets värdegrund. En värdegrund som inte visat sig gälla i praktiken eftersom samhället då i själva verket bara förespråkar jämlikhet och likabehandling gentemot den som lyckas likna majoritetsbefolkningen.

En av informanterna, Frida, ansåg att värdegrundsarbetet var särskilt viktigt på förortsskolor. Detta eftersom eleverna på grund av sin kulturella bakgrund kunde vara ovana vid värden som demokrati och förståelsen för andra och till exempel ha med sig rasistiska förhållningssätt hemifrån. Hon menar också att den svenska majoritetskulturens värden ofta ses som självklara för den som själv kommer från Sverige men att detta är något som eleverna egentligen måste tränas och fostras i. Här reflekterar Frida över det som tas upp i artikeln *Meeting Foreign Cultures in Authorities' Work* av Pirkko Pitkänen och Satu Kouki. Författarna hänvisar där till James A. Banks teorier om att det är svårt att som individ bortse från den kulturella referensram som man betraktar sin omgivning med. Detta innebär att man, om man inte reflekterar över sina egna rötter, riskerar att se sin egen kultur och sina egna normer och värderingar som det normala och kanske till och med det enda rätta.⁶⁹ Detta är kanske också vad Frida gör när hon tar det nödvändiga i att fostras i majoritetskulturens värden för givet. Frida beskriver också något liknande då hon pratar om den kulturella mångfalden på skolan och menar att denna mångfald, trots att den berikas, inte bör betraktas som en rättighet. Hon tar som exempel att man inte kan acceptera på skolan att vissa barn inte får duscha efter idrotten eftersom hon menar att det inte stämmer överens med det demokratiska synsättet och läroplanen, och "man måste ändå inrätta sig till majoritetskulturen". Detta uttalande sätter också fingret på en av de slutsatser som dras i den ovannämnda artikeln. Nämligen att det är svårt för personer som ska representera samhället inom myndigheter, eller som i detta fall i skolan, att i det praktiska arbetet leva upp till mål som kulturell acceptans och pluralism. Detta eftersom arbetet i sig egentligen kretsar kring normalisering och anpassning.⁷⁰ Att som läroplanen säger, både arbeta för att förmedla de gemensamma värden som samhället vilar på till eleverna och främja elevernas förmåga att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald,⁷¹ är därmed lättare sagt än gjort. Sedan kan man i och för sig fråga sig vilka av de principer och värden som samhället vilar på som skulle kunna göra skäl för att tvinga en elev till att duscha efter idrotten om denna elev inte ville det.

Vi tror dock att skolan har en viktig uppgift i att förmedla värden till eleverna, även om vi inte anser att denna uppgift borde vara större på förortsskolor än på andra skolor. Vi tror att värdegrundsarbete behövs på alla skolor oavsett upptagningsområde och elevsammansättning. Som Britta var inne på, menar vi att eventuella avvikelser i synen på de demokratiska principerna och mänskliga rättigheter främst beror på andra saker än kulturell bakgrund. Hur förklarar man exempelvis annars de rasistiska synpunkter som finns mer eller mindre uttalat hos många infödda svenskar trots att både de själva och deras föräldrar vuxit upp med "den

⁶⁸ Brochmann, G. (2004)

⁶⁹ Pitkänen, P./Kouki, S. (2002)

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Lpo94.

svenska” värdegrunden? Vi instämmer därför i Brittias resonemang om att det kanske är mer relevant att tala om klass och utanförskap som viktiga förklaringsmodeller.

Denna diskussion om kultur som förklaringsmodell leder oss osökt in på informanternas uttalanden om den kulturella mångfalden. Flera av informanterna beskriver ett samband mellan elevernas egenskaper och beteenden och deras kulturella bakgrund. Det som informanterna tolkar som kulturella uttryck beskrivs mestadels i neutrala eller positiva ordalag, som att det är en mer fysisk kultur bland killarna, att det förekommer få kärleksrelationer mellan skolans elever, eller att eleverna är bättre än ”svenska barn” på att umgås med vuxna. Att informanterna på ett så pass naturligt sätt talar om eleverna som kulturvaror tror vi kan vara ett uttryck för de tankesätt som ingår i den politiska strategin multikulturalism. Både Molina och Kamali menar att multikulturalismen är en viktig utgångspunkt i dagens integrationspolitik men de hävdar att dess fokus på kulturell särart som något som ska erkännas och lyftas fram har lett till en tydligare uppdelning mellan ”svenskar” och ”invandrare” i ett Vi och ett De.⁷² Det tror vi även kan vara följderna av våra informanternas uttalanden när de talar om de sätt som elevernas utmärker sig på och hela tiden gör det i förhållande till vad man anser vara den svenska normen. Dessutom tror vi, liksom Runfors, att personalen genom sitt omedvetna jämförande av ”invandrarbarnen” med ”svenska barn” bidrar till att konstruera kategorin ”invandrarbarn” som en enhetlig grupp. Barnen klumpas ihop trots sina olikheter sinsemellan eftersom de förenas i att de har utlandsfödda föräldrar och att de har ett annat modersmål än svenska.⁷³ Detta tycker vi också är särskilt intressant med tanke på våra informanternas uttalanden om att de är måna om att behandla eleverna som individer. Något som några av informanterna menar att man gör genom att inte lägga någon betydelse i varifrån barnen kommer, att *”inte skilja ut dem utifrån sådana kriterier”*. Men man kan fråga sig om inte etniciteten och den kulturella bakgrunden utgör viktiga delar av elevernas självuppfattning och identitet. Borde inte i så fall ett bättre sätt att se till varje elev som en individ, vara att faktiskt uppmärksamma och erkänna det unika med varje elev? Om etnicitet är en av de egenskaperna som tillsammans med andra egenskaper gör någon unik, varför måste man låtsas som att denna egenskap inte existerar eller betyder något?

Två av informanterna, Emma och Anders, tycker dock att det är viktigt att lyfta fram och erkänna de olika kulturer som finns representerade i området. Detta kan också sägas ligga i linje med läroplanen där det står att skolan ska främja elevernas förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar samt att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Där står även att skolan ska ses som en social och kulturell mötesplats där medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i det gemensamma ska ge eleverna en trygg identitet.⁷⁴ Emma tar upp att det finns en medveten strävan att få en mångfald i klasserna på hennes skola och att man därför försöker skapa blandade klasser när det gäller exempelvis etnicitet. Detta är ett resonemang som känns igen från Runfors studie då hon menar att skolan försöker verka för integration av eleverna genom att utgöra en spegel av samhället. Blandning av elever ur olika kategorier var en av de strategier som användes för att åstadkomma en samhällsliknande miljö i klassrummet och på så sätt vänja barnen vid vad de kommer att möta när de går ut skolan.⁷⁵ På Anders skola är uppmärksammandet av elevernas bakgrund ett sätt att stärka eleverna och ge dem en positiv självbild. Det har man bland annat försökt att göra genom att ta kontakt med skolor i elevernas hemländer för att på så sätt se till att elevernas kunskaper och olika erfarenheter kommer till nytta i skolarbetet. Att erkänna och

⁷² Molina, I. (2001) och SOU 2006:79

⁷³ Runfors, A. (2003)

⁷⁴ Lpo94.

⁷⁵ Runfors, A. (2003)

uppmärksamma skillnader kan enligt Brochmann ses som ett av integrationsideologins mål. Hon hävdar dock, som vi tidigare nämnt, att det i många länder, som förespråkar erkännande och bevarande av kulturella skillnader, uppstår ett dilemma på grund av att majoritetskulturen egentligen inte accepterar att personer och grupper avviker från de normer som dominerar i samhället.⁷⁶ Detta resonemang stämmer också överens med det Ruben Gowricharn tar upp i artikeln *Integration and Social Cohesion: The Case of the Netherlands*. Hans studie visar att arbetsgivare i anställningsprocessen utgår ifrån något som Gowricharn benämner *kulturella kriterier*. Det innebär att arbetsgivaren utgår från en normbild av en person som innefattar vissa kvaliteter relaterade till ett accepterat beteende i samhället, ett beteende man automatiskt tar efter om man är uppvuxen i landet. Detta kan leda till att personer som saknar dessa kulturella kriterier i större utsträckning än andra blir bortvalda i anställningsprocessen.⁷⁷ Om man utgår från resonemangen ovan skulle man kunna betrakta det förhållningssätt till elevernas kulturella bakgrund som Anders och Emma förespråkar, som negativt för elevernas framtida integration, då de riskerar att utestängas från samhället om de bejakar sin bakgrund. Å andra sidan menar Brochmann att samhällets normer förändras och att det därför krävs ständig anpassning från både minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen till de nya uppfattningar som etableras om vad som är normalt och vad det är som förenar samhällsinvånarna.⁷⁸ Om de nya uppfattningarna då, som Emma uttrycker det, innebär att mångfald är ”*det naturliga tillståndet*” och att bilden av ett ”*genuint svenskt*” samhälle håller på att försvinna, så behöver ju hennes och Anders synpunkter om erkännande och uppmärksammande av kulturella skillnader trots allt inte bli något problem. Vi tror dessutom att elevernas självkänsla är en viktig faktor för att öka deras chanser att ta sig fram när de gått ut grundskolan, och att ett bra sätt att stärka denna självkänsla är att uppmärksamma eleverna för vilka de är och vad som gör dem unika istället för att tona ned att det finns skillnader dem emellan.

4.3 Förortens brist på ”det svenska”

I intervjuerna har vi lagt märke till att ett återkommande tema är att områdets invånare har för lite kontakt med det svenska samhället och med svenskfödda svenskar. Informanterna upplever att detta påverkar området och elevernas förutsättningar negativt och flera informanter menar också att områdets isolering gör eleverna rädda för att lämna området. Denna rädsla och elevernas ovana vid ”det svenska” försöker skolpersonalen motverka på olika sätt.

4.3.1 Resultat

Beskrivning av området och eleverna

I intervjuerna säger informanterna att de trivs med att arbeta i området, flera av dem uttrycker även ett särskilt intresse för att arbeta i just ett förortsområde. De menar också att det är utmaningen och spänningen i arbetet som gör att de stannar kvar.

⁷⁶ Brochmann, G. (2004)

⁷⁷ Gowricharn, R. (2002)

⁷⁸ Brochmann, G. (2004)

Emma berättar att hon under en period arbetade i ett ”medelsvenssonområde” men säger att hon inte tyckte det var lika spännande att arbeta där. Hon uttrycker att hon har haft svårt att lämna området och lägger även till att hon tycker det är intressant att arbeta i området och att det är utvecklande för en själv, ”man möter så mycket nytt hela tiden”.

Frida talar om att hon har arbetat i samma område sedan början av åttiotalet, hon hamnade i området av en slump och hade då ingen tanke på att hon skulle arbeta kvar så länge som hon har gjort. Anledningen till att hon har stannat kvar menar hon beror på att det finns en väldigt kollegial omtanke bland personalen vilket hon tror har att göra med de förändringar som skolan hela tiden utsätts för.

[...] beroende på att det kommer mycket flyktingar... och inflyttningar. Man måste vara förändringsbenägen för att jobba här, så därför är det utmanade att var här, så därför har jag jobbat kvar, fast det trodde jag aldrig från början.

Daniella säger att hon inte visste vad det var för område skolan låg i när hon fick erbjudande om arbete. Hon diskuterar dock kring det faktum att hon verkar dras till elever med lite större behov än i vanliga skolor. Hon säger att hon, på de tidigare ställen hon har arbetat, alltid har haft en nära kontakt med de eleverna som har lite större behov och att det är därför hon har valt att stanna. Carl resonerar på lite samma sätt kring hur det kommer sig att han arbetar i området.

[...] man är ju inte i de här områdena om man inte känner att, dels att man vill vara här och att man utmanas av det, och att man tycker att det är roligt.

I intervjuerna har vi lagt märke till att ett återkommande tema är bristen på svenskar. Frida säger att de inte haft några svenska barn på skolan på tio år och tillägger uppgivet att hon inte kan se att det skulle kunna bli någon ändring på det då hon inte kan se hur man skulle kunna locka svenskar till att vilja flytta till området. Frida kommer även in på de bristande kunskaper i svenska som eleverna har och som påverkar dem mycket.

[...] vi har betydligt lägre språknivå bland eleverna här. Vi är ju tvungna att anpassa oss på ett helt annat sätt [...] vi tappar ju, eleverna tappar väldigt mycket kunskap här... språkligt i och med att... den riktiga svenska miljön och svenska språket, det träffar de ju via oss pedagoger så att säga.

Även Emma är inne på att eleverna på skolan, och övriga invånarna i området, har lite kontakt med övriga staden. Segregationen, menar Emma, är ett hinder för att människor ska blandas med varandra. Hon säger också att det påverkar elevernas utveckling och förutsättningar i livet. Emma beskriver området och skolans elever med utgångspunkt från mångfalden, att skolan bara har barn från invandrarfamiljer med olika kulturella bakgrunder.

[...] ja det är ju den här mångfalden kan man väl säga då men människor med olika kulturell bakgrund. Det är ju det som är... och vi har ju bara barn ifrån invandrarfamiljer här i... och det är också ju både andra och tredje generationens invandrare. Men vi får också ganska många nyanlända också... så det är väl det som är, att det är sån total dominans. Nu har ju alla skolor [...] barn från andra länder och en annan kulturell bakgrund men då är det ju ofta en minoritet. Här har vi ju mångfalden som den naturliga så att säga.

Emma fortsätter med att beskriva skolans elever - hon menar att det de har gemensamt är språket, att samtliga elever har ett annat modersmål än svenska. Hon tillägger dock att det

trots allt är det svenska språket som förenar både eleverna men även människor i hela området. Emma anser även att pedagogerna på skolan har bra kompetens när det gäller detta, flera av dem har en bra utbildningsgrund i svenska som andraspråk och man har anpassat undervisningen efter elevernas förmågor.

Det som är det mest tydliga för oss, att vi får jobba med svenska som ett andraspråk, det kräver en annan retorik kring undervisningen. Att man (eleverna) inte har begreppen självklara, de här elementära begreppen med sig, att de inte är självklara, de är oftast kulturellt förankrade olika begrepp. Man måste [...] använda språket så mycket som möjligt, att integrera språkinläringen, alltså svenskainläringen med ämnesinläringen för att utveckla språket parallellt med att man utvecklar ämneskunskapen.

Även Anders upplever vissa svårigheter med att eleverna har ett annat modersmål och att de ska lära sig svenska. Han menar att det blir svårt att hålla en jämn nivå på undervisningen då eleverna kan olika mycket svenska beroende på hur länge de har bott i landet. Anders tillägger även att det är en tillgång att eleverna har olika bakgrunder och att det viktigt att eleverna ser en möjlighet i att ha ett annat modersmål, att det är någon nytta med det.

När Daniella ska beskriva eleverna kommer hon genast in på att de flesta är två- eller flerspråkiga. Då svenskan kommer in som ett andraspråk har Daniella, liksom Emma och Anders, märkt att elevernas kunskaper i svenska även påverkar inläringen av ämneskunskaperna. Ord som förekommer i instruktioner, till exempel i lästal i matematiken, menar hon kan vara svåra att förstå när man inte har ett tillräckligt stort ordförråd i svenska. Daniella förklarar elevernas bristande kunskaper i svenska med att de har så lite kontakt med helt svenskspråkiga elever och vuxna och att de därför utvecklar en speciell dialekt. Daniella uttrycker en oro för att den kan komma att påverka eleverna senare i livet.

En annan del som jag tycker kan vara problematisk, det är att det är så väldigt lite svenskspråkiga, enspråkigt svenskspråkiga, så att man får inte prata riktig svenska, det utvecklas en (områdets namn)-dialekt som kan vara svår att lyfta sig över [...] när man sen kommer ut på arbetsmarknaden och börjar söka jobb, och då kan man vara lite stämplad.

Carl menar, att man på ämneskonferenserna i svenska, lyft problemet med bristande svenskakunskaper och att man har diskuterat om man kanske ska vara lite hårdare i just svenskainläringen med tanke på att det ställs högre krav på elever från förorten när de kommer ut på arbetsmarknaden.

[...] det här att vi kanske till och med måste vara lite hårdare. För att det ställs högre krav på dom här när dom kommer, det gör det ju. Någonstans så kommer förväntningarna vara att aha, a ja Hashelibasheli, du kan väl ändå inte prata ordentligt eller skriva ordentligt...

Möte med "det svenska"

Ovan berättar informanterna att de upplever att eleverna har för lite kontakt med det övriga svenska samhället och att det på flera sätt påverkar eleverna. I detta avsnitt tar vi upp att flera informanter upplever att eleverna till och med är rädda för att lämna området. Vi tar även upp vad skolpersonalen försöker göra för att minska denna rädsla.

Daniella är en av dem som säger sig ha märkt att eleverna är rädda för att konfronteras med "någon form av helsvensk miljö". Eleverna helst inte vill gå utanför området där de känner sig trygga. Daniella vill förbereda eleverna inför framtiden genom att visa dem vad de kommer att möta utanför området.

De måste ju veta, vad de kommer att möta. Alltså, Sverige ser ju inte bara ut som (områdets namn) som många tror. Man måste vara beredd tycker jag på att förhålla sig till en annan slags miljö... så att man just inte blir ett offer...

Både Daniella och Carl berättar att de tidigare har ordnat med skolutbyten för att eleverna ska få träffa andra elever som går i en annan skola, i ett annat upptagningsområde. Syftet med utbytet har varit att eleverna måste veta vad de kommer att möta efter det att de har gått ut skolan. Carl berättar om något han upplevde som en positiv erfarenhet från ett skolutbyte. Eleverna från skolan de mötte var från ett område där större delen av eleverna hade föräldrar som var födda och uppvuxna i Sverige.

[...] Det kändes som det gav ganska mycket. För jag vet, en av pojkarna som jag hade ganska mycket då, han träffade några av dem på stan, och tyckte att det var jätteroligt. För då, alltså då kände han några som inte var från hans vanliga klick eller vad man nu ska säga [...] så det var roligt... att få en inblick i en annan värld.

Frida berättar att man även på hennes skola gjort det möjligt för eleverna att delta i något som de kallar för "vänklasser", hon berättar nedan om syftet med dem.

[...] för att de skulle få en kontakt med svenska barn, för de får de ju i regel inte, utan då hade man "vänklasser" i ett område som, med svenska barn så att säga. Och så gjorde man besök hos varandra, de kom hit och vi åkte i väg och så. [...] många av barnen är rädda för svennar, som de säger. Och det är ju en osäkerhet.

Anders berättar att han upplever att eleverna känner sig trygga och accepterade i området de bor i men att den tryggheten försvinner när de rör sig ute på stan. Då blir det tydligt att många lever ganska isolerat. Han berättar om en lärare som var ute med sin klass på utflykt in till stan, när de kom till Järntorget var det en av eleverna som undrade vad det var för ställe, där var det ju bara en massa "svennar".

Anders säger att den isoleringen han upplever att barnen känner beror på att staden är så uppdelad mellan människor. Han berättar att det för några år sedan fanns något som hette *Storstadssatsningen*, ett projekt vars syfte var att öka integrationen i storstadsområdena. Projektet delade ut pengar till förortsområden liknande det område han arbetar i. I utvärderingen av projektet säger Anders att man menar att det inte var ett så lyckat projekt, att det inte blev någon ökad integration. Det menar Anders beror på att man inte bara kan lägga över allt ansvar för integrering på förorterna och områdets skolor, att det är ett ömsesidigt ansvar.

Egentligen så är det ju skolor i, ja Centrum och Linné och Hovås och Askim, Torslanda som behöver integreras, också. Så det är ju så med ömsesidigt... vi försöker få till något sånt utbyte med andra skolor [...] nu har vi börjat med (skolan namn), vi får se vad det blir av det.

Skolan som Anders arbetar i har samarbeten med olika länder som skolans elever eller deras föräldrar kommer ifrån. Skolan har till exempel ett samarbete med Libanon. Detta samarbete

har de använt då de har styrt upp ett skolutbyte med en skola nära centrum i Göteborg. Anders menar att samarbetet med Libanon ska göra att det blir ett mer ömsesidigt utbyte.

[...] syftet (med utbytet) är att lära av varandra och att vi gör det till det här samarbetet som vi har med det här flyktinglägret i Libanon. [...] Och nu ska vi ha det som ett gemensamt projekt är det meningen. Får se hur det blir. För då, det blir ju, det vi tyckte var smart med att lägga upp det så är att då (har) vi nåt som de vill ha, de har ju redan nåt som vi vill ha, alltså, de har ju svenskan... och vi har det här samarbetet då. Så, får vi se vad det blir av det.

Anders berättar vidare att hans tidigare erfarenheter av liknande utbyten mellan skolor har varit dåliga. Ett annat projekt som skolan deltog i för några år sedan var *Skolor mot rasism*. Det gick ut på att man svarade på ett utrop som gick ut till flera skolor. Anders klass var då en av dem som svarade att de var intresserade att delta. Den andra klassen som svarade var från en skola i västra Göteborg vars upptagningsområde skilde sig mycket från det område som Anders arbetar i.

[...] det var för stor skillnad, alltså det var ju både etnisk skillnad med det var också en väldig klassmässig skillnad. Så där är en stor del, var så ju så, överklassen och övre medelklass och det kände ju våra elever, de kände ju sig väldigt så... i underläge. Och hur skulle de hävda sig då? Jo det var ju genom att va tuffare än tuffast. Så det, ja det var en intressant erfarenhet, men det va, det kändes som det var för svårt. Det var för stor skillnad. Om det bara är etnicitet så kan man hantera det så, men inte när det var så, klassmässig stor skillnad. Lite dömt att misslyckas.

4.3.2 Analys

När informanterna beskriver eleverna på skolorna säger de att det de har gemensamt är att alla har utländsk bakgrund och därmed även ett annat modersmål än svenska. Detta upplever samtliga informanter som ett problem då dåliga kunskaper i svenska även inverkar på ämneskunskaperna och undervisningen överlag då man tvingas anpassa undervisningen efter elevernas olika förmågor. Elevernas förmågor, och då främst i det svenska språket, nämns ofta i samband med ord som bristande. Ann Runfors tar i sin avhandling upp tre huvudstrategier som skolpersonalen använder sig av i arbetet med ”invandrabarnen”. En av strategierna är *formning*, det vill säga att skolverksamheten ska forma och förbereda barnen inför vuxenlivet genom att ge alla elever en viss kunskapsnivå. Detta i enlighet med den utvecklingstrappa som ligger till grund för skolverksamhetens mål. Det som Runfors uppmärksammade i sin studie var däremot att skolpersonalen inte bara jämförde ”invandrabarnen” med skolans mål och kunskapsnivåer, man gjorde dessutom jämförelser med ”svenska barn”. Det som inte var i nivå med de ”svenska barnens” utveckling eller nivåer blev ”invandrabarnens” brister. Bristerna fanns, i Runfors studie liksom i vår, främst i svenskakunskaper. Goda svenskakunskaper ses av skolpersonalen som barnens väg till en bra framtid och en väg in i det svenska samhället.⁷⁹ Utan tillräckligt goda svenskakunskaper skulle det, enligt några av våra informanter, till exempel bli svårare att komma in på arbetsmarknaden. Daniella uttrycker dessutom en oro för att eleverna utvecklar en speciell förortsdialekt som ytterligare kommer försvåra för dem senare i livet. Vi tänker dock att dialekten kan ha med ålder och identitet att göra och att det därmed kan vara något som försvinner allt eftersom eleverna blir äldre.

⁷⁹ Runfors, A

Under intervjuerna märkte vi att informanterna upplever det faktum att eleverna har ett annat modersmål än svenska som övervägande negativt. Fokus låg på de brister som eleverna hade i det svenska språket. En informant utmärkte sig dock, Anders menade att elevernas två- och flerspråkighet ska ses som en tillgång och något som ska uppmärksammas i flera sammanhang än i modersmålsundervisningen. Att elevernas modersmål är något som ska uppmärksammas i skolan är något man kan jämföra med det som Bunar upp i sin studie *Ekonomi, retorik och praktik*. Rinkeby framställs där som ett område som lyckats med sitt integrationsarbete. Man utgår från ett interkulturellt synsätt vilket innebär att eleverna själva får välja sin kulturella identitet, att skolan inte ska påtvinga eleverna den svenska kulturen i syfte att det blir enklare senare i livet då de är "anpassade".⁸⁰ Vi tänker att den kulturella identiteten även kan innefatta modersmålet.

Informanterna tar upp det de upplever som en rädsla som eleverna verkar ha för vad som finns utanför det område de bor i. Några tar även upp exempel som visar på att en del elever inte har varit särskilt mycket utanför området, att eleverna blir förvånade när de kommer in till stan och ser att det finns så många "svenskar" där som Anders berättade. Informanterna menade att skolan hade ett stort ansvar i att öka elevernas möjligheter och att bli delaktiga i samhället. Ett sätt att göra det var genom att visa eleverna hur staden ser ut och hur samhället fungerar. Detta gjorde man bland annat genom att ta med eleverna på utflykter och studiebesök i Göteborg, men också genom att ordna med det som informanterna kallar "vänklasser" eller "skolutbyten". Syftet med detta var, enligt två av informanterna, dels att "få en kontakt med svenska barn, för de får de ju i regel inte" men också för att "att få en inblick i en annan värld."

Detta möte med "det svenska" är något som även Runfors tar upp i sin avhandling som en av de tre huvudstrategierna som skolpersonalen använder sig av i arbetet med "invandrabarnen". Med *infogning* syftar Runfors på de strategier som har som mål för verka för elevernas delaktighet i samhällslivet samt att lägga en grund för samhällelig sammanhållning, det vill säga att verka för integration. Skolklassen får därför funktionen av en ideal samhällsmodell där olika befolkningsgrupper möts, följer gemensamma regler och där varje elev har en plats i gruppen. På så sätt ska eleverna förberedas på att möta och bli en del av samhället efter grundskolan. Runfors menar att de skolanställdas strategier för att infoga barnen bestod i att *blanda* och *utjämna*, till exempel genom att få till möten mellan "invandrabarnen" och "svenska barn".⁸¹

Skolpersonalen som förverkligar utflykterna och utbytena i skolan är engagerade och måna om att eleverna i deras skolor kan delta i samhället på samma villkor som elever med föräldrar födda i Sverige. I Läroplanen, Lpo94, står det att skolan ska ses som en social och kulturell mötesplats där medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i det gemensamma ska ge eleverna en trygg identitet.⁸² Läroplanen och värdegrunden är något som flera av informanterna återkommer till flera gånger under intervjuerna. Det är därför med stor sannolikhet något som de även utgått från när de planerade utflykterna och utbytena. Vi ställer oss dock frågande till att det grundläggande syftet med utflykterna och utbytena är att eleverna ska få kontakt med "svenska barn" och få en "inblick i en annan värld", och undrar även hur det kan påverka eleverna. Även Runfors tar upp att skolpersonalens strategi, att låta "invandrabarnen" möta "svenska barn", är handlingar med goda avsikter att öka elevernas

⁸⁰ Bunar, N (2001)

⁸¹ Runfors, A. (2003)

⁸² Lpo94.

möjligheter och inkludera dem i samhället. Runfors menar dock att det får motsats effekt och att det snarare leder till att underordna ”invandrabarnen” och att skilja ut dem i förhållande till ”svenska barn”.⁸³ Carl berättade dock om en positiv erfarenhet av ett skolutbyte som hade bidragit till att en elev i klassen träffat några killar på stan som varit med i ett skolutbyte. Carl upplevde det som att eleven hade tyckte var kul att träffa dem då han fick träffa några som inte var från hans ”vanliga klick”.

De skolutbyten som våra informanter har beskrivit för oss har varit mellan skolor som skiljer sig åt på flera sätt än bara vad gäller den etniska bakgrunden hos eleverna. Det har även varit en uppenbar klasskillnad och de ekonomiska förutsättningarna eleverna emellan har, av områdena att döma, varit stora. Om skolpersonalen som planerar utflykterna och utbytena utgår från Läroplanen, Lpo94, som säger att ”en delaktighet i det gemensamma ska ge eleverna en trygg identitet”⁸⁴, tror vi att det förutsätter att eleverna även känner att de möter ”det gemensamma” och inte bara får möjlighet ”att få en inblick i en annan värld”. Anders uttryckte en liknande uppfattning när han berättade om en dålig erfarenhet han har av skolutbyten där klasskillnaden mellan eleverna var för stor ”och det kände ju våra elever, de kände ju sig väldigt så... i underläge”. En lärdom från det har bidragit till att Anders inte går med på skolutbyten om det inte blir ett mer ömsesidigt utbyte mellan eleverna.

4.4 Delaktighet i samhället och i skolan

Som det framkom i tidigare avsnitt gör man i skolan olika försök för att öka elevernas delaktighet i samhället, att integrera barnen. I detta avsnitt kommer vi gå närmare in på vad informanterna uttryckt kan vara en orsak till att eleverna ändå inte kan ta del av samhället fullt ut, en gemensam nämnare som kommit fram under intervjuerna verkar nämligen vara elevernas föräldrar.

4.4.1 Resultat

Föräldrarnas delaktighet

Informanterna säger att de märker att flera av eleverna har det jobbigt hemma och att det påverkar barnen på många sätt. När Emma beskriver eleverna säger hon att en hel del av eleverna har en ganska otrygg och trasslig situation hemma. Hon menar att föräldrarnas utanförskap påverkar eleverna i den mening att föräldrarna förlorar status i samhället och därmed även i familjen.

[...] så finns det en del familjer där föräldrarna inte riktigt räcker till som föräldrar i den här miljön. De har... varit föräldrar i andra länder och levt under andra villkor och andra, i en annan kultur som, där föräldrarna haft en annan roll än vad man får här. Barnen klarar ju, kan ju i vissa fall, på grund av att de har ett bättre svenskt språk, bli en större maktfaktor i familjen, [...] det är ju ganska svåra situationer.

⁸³ Runfors, A. (2003)

⁸⁴ Lpo94.

Även Anders berättar att han upplever att flera av skolans elever har en oro i sig, en oro han tror grundar sig i att många föräldrar får kämpa för att klara av vardagen och att de på grund av samhällsliga strukturer blir motarbetade i sin strävan att få en plats i det svenska samhället.

Britta beskriver att hon arbetar mycket med föräldrakontakter. Hon tror att det kan påverka människor att bo och växa upp i ett förortsområde, att det på något sätt påverkar invånarnas självbild. Även hon menar att problemet ligger på en strukturell nivå och kommer in på det utanförskap som hon tror många i området upplever.

[...] fast, jag tror inte det är så enkelt, [...] utan det är hela det här utanförskapet som man någonstans skapar och har skapats i att, det här med arbetslöshet och att man inte, [...] och det, det är klart att det påverkar, man lever i Sverige i det svenska samhället fast man har ingen plats här.

Carl är även han inne på det utanförskap som många familjer, och särskilt föräldrarna, lever i. Han menar att flera av elevernas föräldrar inte har något arbete och inte behärskar det svenska språket, att de inte klarar av att komma på samtal på skolan utan tolk.

[...] Nu har väl många, många har ju jobb men många har ju ändå inte jobb och har inte jobbat på länge och behärskar inte språket, klarar inte av att komma på samtal utan tolk. De kan ha bott här lika länge som barnen har funnits, höll jag på att säga, nä men vi har ju haft föräldrar som har bott här i femton sexton år, som knappt kan säga hej på svenska.

Carl menar då att detta även påverkar föräldrarnas möjligheter att vara delaktiga i sina barns skolgång. Han upplever att flera av elevernas föräldrar inte närvarar vid till exempel de föräldramöten som skolan kallar till. Carl har en teori om att det kan beror på att föräldrarna helt enkelt inte är vana vid hur den svenska skolan fungerar.

[...] och sedan är det också det här, det som vi tar för självklart, kanske. Alltså nämen våra föräldrar gick i svensk skola, de visste vad det, vad som förväntades. De visste också det här med att, ja men då kommer en lapp hem om föräldramöte, ja då får jag gå på det. Ja, för det är ju inte så mycket att diskutera utan det är ju bara att pallra sig dit helt enkelt. [...] Det har ju inte, alltså jag säger inte att våra elevers föräldrar inte har gått i skolan, men de har oftast gått i en annan skola, de har inte gått i svensk skola. Och det ser ju inte likadant ut, det gör det inte. Där de kan tycka att, ja men vaddå, de där konflikterna, det är i skolan, det får väl ni (skolan) sköta. Vad ska jag komma hit och göra?

Frida berättar att skolan inte alltid kan räkna med att få föräldrarnas stöd i inläringen. Frida upplever att föräldrarna till eleverna på skolan litar mer på pedagogernas beslut och på deras kompetens än vad man gör i många andra områden och skolor.

[...] i samband med att man har utvecklingssamtal och liknande och man diskuterar de svårigheter som eleven exempelvis har då. Så säger... ja, man får oftast svaret från föräldrarna, ja, ja, men ni vet bäst... säger de, ja ni vet bäst... Och det känns som ett förtroende. Eller att man inte riktigt vill vara delaktig... jag vet inte. Det känns som om de litar på oss.

När vi frågar Frida om skolan försöker lägga över ansvaret på föräldrarna igen får vi svaret att hon upplever att det finns svårigheter i det och att det ofta innebär att det tar längre tid att få saker genomförda.

[...] (när) föräldrarna är analfabeter, eller inte kan det svenska samhället och liknande så... oftast är det en lång process när... vi ska göra utredningar eller få olika saker till stånd, att... det tar lång tid innan vi är på tåget så att säga. [...] det uppstår ju svårigheter, å vi har ju mycket kontakt med föräldrar men det tar tid att se samma problem så att säga. Att kunna beskriva det på samma sätt så att man kan hjälpas åt.

Emma delar dock med sig av en helt annan syn på deltagande föräldrar då hon berättar att området har en samverkansgrupp, en lokal styrelse där föräldrar till elever på skolan är engagerade. Där fattas beslut om skolverksamheten på en lokal nivå.

Elevernas delaktighet

Det Frida tar upp som en svårighet när det gäller elevernas delaktighet är att föräldrarna inte har kunskaper om samhället, att de inte har förmåga att "lotsa barnen rätt". Frida menar att när inte föräldrarna finns där för att ge stöd och råd, får kompisar och äldre syskon ett allt större inflytande. Hon menar att det finns en risk med att kompisar och syskon får allt för stort inflytande i elevernas uppfostran.

[...] de (kompisar och äldre syskon) kanske inte har hela bilden heller, om hur det funkar utan de kanske bara har vissa fragment bara. Så det är klart att det hindrar ett barn eller en ungdom i sin utveckling, att hamna rätt. Ja menar, vi har ju inte kriminalitet och svårigheter för intet heller, klart det finns en orsak också... i uppfostran.

Att delaktighet i samhället har att göra med arbete är Daniella övertygad om. Även hon tror dock att eleverna i området går miste om väldigt mycket information om samhället eftersom deras föräldrar inte har tillräckliga kunskaper om hur det ser ut och fungerar i samhället. Detta menar hon även bidrar till att eleverna begränsas i sitt tänkande om sin framtid. Hon berättar om ett studiebesök hon gjorde med en klass till Chalmers, vilket hon menar gjorde så att många elever fick nya visioner och drömmar om sin framtid.

[...] Ja, och hur saker funkar, som Chalmers var ju en sån grej. Om man inte vet vad ett universitet är så är det svårt att längta dit. Men, aha är det det som är Chalmers, men var inte vi här och hälsade på, då kan man få in det i sin framtid. Så det är dit jag ska. Det som är självklart för barn med svenska föräldrar, de känner ju Sverige, de känner ju skolan.

Daniella tillägger att hon även tycker att eleverna på skolan borde få mer tid med en studievägledare för att få information om vad det finns för jobbmöjligheter. Hon tycker det är mycket viktigare för "hennes" elever att träffa olika yrkeskategorier, för att bygga in det i sina framtidsvisioner.

Carl är även han inne på att skolan har en stor skyldighet att visa och informera eleverna om vad det finns för möjligheter senare i livet. Han tror att eleverna inte får den informationen hemifrån då föräldrarna oftast inte har något arbete.

[...] jag tänker de som har föräldrar som ändå har bott i Sverige ganska länge men inte jobbar och inte har jobbat heller. Det här självklara i att man har ett jobb och att man försörjer sig själv och inte lever på bidrag... det försvinner. Eller, ja vaddå jag behöver väl inte, jag får väl det av soc. Alltså, deras, eller den verkligheten är ju en helt annan.

Frida tycker att en del i att öka delaktigheten hos eleverna är att skolan erbjuder en möjlighet att upptäcka staden de bor i och ta del av det kulturella utbud som finns. Hon är därför mån om att ta med eleverna på utflykter och studiebesök i olika delar av Göteborg. Syftet säger hon är att se det ”svenska samhället” då hon tycker det verkar som att eleverna inte gör det tillräckligt med sina föräldrar.

[...] vi försöker göra mycket studiebesök, försöka vara ute mycket i Göteborg, i samhället för att det ska se något annat än (områdets namn). [...] För det är något som vi kan se ibland, att just när man pratar med barnen och de har vart ute... jo de har varit på Liseberg, och då får de ofta ett sånt där guldband så de kan åka dit jämt. Eller så har de varit på Macdonald's. Men det är ju inte riktigt att se det svenska samhället. Så vi försöker erbjuda nåt mer... teaterbesök, bio, museumbesök... det är väldigt, väldigt viktigt för de här barnen att se samhället. Många gånger... de har en väldigt vag uppfattning, missförstånd om hur det fungerar i samhället i stort. Vi har en stor skyldighet här.

Föräldrarnas delaktighet – viktig för barnens integration

I intervjuerna har det framkommit att samtliga informanter anser att det är viktigt att föräldrarna är delaktiga i sina barns skolgång. De ovan redovisade resultaten visar dock på att verkligheten inte ser ut så. Några informanter berättar att de upplever att föräldrarna inte engagerar sig vad deras barn gör i skolan och att de inte kommer på de föräldramöten som skolan kallar till. Tre av informanterna verkar till och med ha tagit över en del av föräldraansvaret i skolan. De säger att de får visa barnen hur samhället fungerar, eftersom föräldrarna inte kan det.

När Britta får frågan vad de gör på skolan för att främja elevernas delaktighet i samhället svarar hon att hon försöker arbeta för att aktivera föräldrarna i skolans arbete. Hon tänker att arbetet om barnens delaktighet måste kretsa kring tre aktörer, föräldrar, barn och skola. Hon säger dock att hon upplever att alla inte arbetar på det sättet.

[...] jag upplever att det är, att man inte ställer samma krav på föräldrarna. [...] på nåt sätt känns det här [...] att skolan tar över ansvaret, och föräldrarna kommer sen [...] att det tar ett tag innan man kopplar in föräldrarna.

Även Frida menar att nyckeln till elevernas delaktighet i samhället är att föräldrarna är delaktiga och tar ansvar för sina barns skolgång. Frida önskar därför att föräldrarna skulle erbjudas mer kunskaper om det svenska samhället samt att skolan kunde erbjuda ett bättre föräldrastöd. Frida säger även att hon önskar att det skulle finnas en föräldrautbildning som inte bara skulle vara frivillig att delta i.

Anders säger att föräldrarnas delaktighet i skolan är viktigt, han menar att ett bra samarbete mellan skola och föräldrar är avgörande. Han betonar dock att ansvaret för att möjliggöra detta ligger på skolan, skolan ska göra så att föräldrarna känner sig välkomna.

4.4.2 Analys

I intervjuerna berättar informanterna att de märker att flera av eleverna har det jobbigt hemma och att det påverkar barnen på många sätt. Emma säger att en hel del av eleverna har en ganska otrygg och trasslig situation hemma, något hon tror kan bero på föräldrarnas utanförskap. Hon säger att det i en del familjer finns föräldrar som inte riktigt räcker till som föräldrar under de förutsättningar som de ställs inför i och med utanförskapet. Några informanter menar att detta även påverkar föräldrarnas delaktighet i barnens skolgång. Detta eftersom deras begränsade kunskap om "den svenska skolan" gör att de inte förstår att de ska vara mer delaktiga, samt då de på grund av bristande kunskaper i svenska inte kommer på möten som skolan kallar till. Frida säger att man inte kan räkna med att få föräldrarnas stöd i inläringen och att hon upplever att föräldrarna litar på pedagogernas beslut och på deras kompetens "det känns som ett förtroende. Eller att man inte riktigt vill vara delaktig... jag vet inte." Frida säger också att föräldrarna inte vet hur "det svenska samhället" fungerar och att det är en lång process innan föräldrar och skola förstår varandra.

Gällande barnens delaktighet berättar några informanter att det är ett problem att föräldrarna inte har tillräckliga kunskaper om samhället och att eleverna därför går miste om väldigt mycket information som ska "lotsa dem rätt". Detta har i sin tur inneburit att skolpersonalen verkar ha tagit över en del av föräldraansvaret då de säger att de får visa barnen hur samhället fungerar eftersom föräldrarna inte kan det. Andra informanter menar att många föräldrar mår dåligt av sitt utanförskap, som har sin grund i samhällsliga strukturer, och att det bidrar till att hela familjer mår dåligt och även påverkar barnen i skolan.

Samarbete mellan föräldrar och skola är något som även Nihad Bunar tar upp i sin avhandling. Skolpersonalen, i de studerade områdena, menar att föräldrarna inte engagerar sig i barnens skolgång och att de inte vet hur den "svenska skolan" fungerar.⁸⁵ Både Runfors och Bunar beskriver i sina respektive studier att skolpersonalen tar över en del av föräldraansvaret i skolan. Runfors menar att skolpersonalen inte bara tog på sig ansvaret för barnens sekundärsocialisation, elevernas kunskapsutveckling, utan även en stor del av deras primärsocialisation, det vill säga deras uppfostran, då de ville att barnen skulle ha lika förutsättningar som andra barn, "svenska barn".⁸⁶ Även Bunar skriver att skolpersonalen upplever att de tar ett större ansvar i uppfostrandet av eleverna än vad som görs i andra skolor. I hans studie säger en lärare i en intervju att hon har en bristande tillit till föräldrarnas föräldraförmåga på grund av deras marginalisering, arbetslöshet men även på grund av deras kultur.⁸⁷

I vår studie har vi inte intervjuat några föräldrar och kan därför inte få reda på hur de ser på samarbetet mellan skola och föräldrar. Är det som Frida säger att föräldrarna inte är intresserade av att vara delaktiga, att de har ett stort förtroende för pedagogerna och att de känner att de inte behöver vara med på föräldramöten och andra skolaktiviteter? En av våra informanter sa i intervjun att ett bra samarbete med barnens föräldrar är avgörande. Han betonade dock att ansvaret för att samarbetet ska bli bra ligger hos skolan, att det är skolan som ska göra så att föräldrarna känner sig välkomna och delaktiga.

Bunar, som i sin studie har intervjuat föräldrar, menar att föräldrarna upplever att skolan inte har tillräcklig disciplin i arbetet med barnen, att det är brist på resurser samt att lärarna har en

⁸⁵ Bunar, N. (2001)

⁸⁶ Runfors, A. (2003)

⁸⁷ Bunar, N. (2001)

dålig attityd mot invandrare. Föräldrarna känner sig dessutom maktlösa i förhållande till skolan och menar att skolan inte tar hänsyn till deras åsikter, att det är skolans regler som gäller.⁸⁸ Vi tror att föräldrarnas känsla av maktlöshet gentemot skolan skulle kunna vara en förklaring till att de inte kommer på de föräldramöten som skolan kallar till. Om föräldrarna upplever att de inte blir lyssnade på, att man inte tar hänsyn till deras åsikter kan det innebära att de faktiskt inte känner sig välkomna, något som en av våra informanter menade var avgörande i detta sammanhang.

För oss är det uppenbart att skolpersonalen har goda avsikter när de tar med eleverna på olika utflykter för att visa dem Göteborg och det kulturella utbud som erbjuds. Vad vi däremot reagerade på när vi gjorde intervjuerna var att skolpersonalen gör utflykterna med eleverna då de upplever att deras föräldrar, till skillnad från föräldrar som är födda och uppvuxna i Sverige, inte gör det. Syftet med utflykterna är att eleverna ska bli mer delaktiga i samhället vilket informanterna menar att eleverna blir då de möter ”det svenska samhället” och får information om olika yrkes- och utbildningsmöjligheter. Detta vill vi koppla till det Brochmann tar upp i sin artikel då hon menar att välfärdsstaternas ekonomiska och politiska system är uppbyggt på samtliga invånares delaktighet. Hon menar också att dessa välfärdsstater kräver en viss mån av likhet hos invånarna för att alla ska bli delaktiga. Om man avviker från majoritetskulturen i ett sådant samhälle blir det ett hinder för integration. Brochmann menar därmed att man bidrar till att nya invånare i landet underordnas och marginaliseras om man uppmuntrar till att bevara kulturell särart trots att detta ännu inte är accepterat i samhället.⁸⁹ Då skolpersonalen i vår studie är måna om att eleverna ska kunna delta i samhällslivet vill de i skolan erbjuda dem samma möjligheter som andra barn och ungdomar har i Sverige. Utflykterna blir därför deras sätt att öka elevernas delaktighet genom att se till att eleverna inte ”avviker” från majoritetskulturen. Svårigheten tror vi dock kan ligga i att man, genom att betona vikten i att eleverna måste möta ”det svenska”, även riskerar att bidra till att eleverna prioriterar bort sina egna erfarenheter och bakgrunder då man i och med utflykterna visar att samhället värderar ”det svenska” högre. I Läroplanen, Lpo94, står det att skolan ska främja elevernas förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar samt att inse de värden som ligger i en kulturell mångfald.⁹⁰ Man kan dock fråga sig vad som händer med den kulturella mångfalden om den svenska kulturen är och fortsätter att vara norm och ideal, och om det bara är genom att tillägna sig den som man tillåts bli delaktig i samhället.

5. Diskussion

Som vi försökt visa på i vår uppsats är integration ett komplicerat och svårtolkat begrepp. Integration ses av många som ett självklart mål men det råder delade uppfattningar om vad det innebär och hur man ska gå tillväga för att uppnå det. Vi tror att skolan, oavsett upptagningsområde, är en viktig arena för integration i ordets breda betydelse, det vill säga att verka för samhällets sammanhållning. Eftersom det finns en uppfattning om att det är invånare i förortsområden som ska integreras tror vi att skolorna där blir arenor för integration i dubbel bemärkelse. De ska verka för samhällets sammanhållning men också förverkliga integrationspolitiska mål, det vill säga integrera etniska minoriteter i samhället.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Brochmann, G. (2004)

⁹⁰ Lpo94.

Under intervjuerna lade vi märke till våra informanternas engagemang för sitt arbete och deras omtanke om eleverna. Det blev uppenbart att skolpersonalen har ett svårt och utmanande arbete men våra informanter förmedlade trots det en positiv bild av skolvardagen. De verkade också måna om att främja elevernas delaktighet och öka deras framtida förutsättningar. Även om flera informanter menade att mångfalden var något självklart och att man inte pratade i termer av integration kom det i intervjuerna fram att vissa arbetssätt hade som syfte att integrera eleverna. Vår förhoppning är därför att denna uppsats ska inspirera till mer diskussioner om ämnet integration i skolorna och att skolpersonalen på så sätt blir mer medvetna om hur de arbetssätt man väljer att praktisera kan påverka eleverna.

I informanternas uttalanden uppmärksammande vi flera strategier vars huvudsakliga syfte var att medverka till elevernas integration i samhället. Dessa har vi tagit upp och problematiserat i analysen. Något som vi har diskuterat flitigt sedan vi gjorde intervjuerna är hur mycket informanternas uttalanden kom att kretsa kring elevernas kunskaper i det svenska språket samt deras behov av att se det svenska samhället. Detta speglades i skolverksamheten genom att det satsades extra mycket dels på att eleverna skulle komma i kapp i svenskan och dels på att erbjuda skolutbyten och utflykter i syfte att visa upp ”det svenska”.

Vi reagerade på att så få informanter lyfte fram elevernas tvåspråkighet som något positivt och att fokus istället hamnade på elevernas brister i det svenska språket. Vi är medvetna om att tillräckligt goda kunskaper i svenska är ett viktigt kriterium för att kunna delta i samhällslivet och att det innebär svårigheter i undervisningen att elevernas svenskakunskaper är på så olika nivåer. Vi förstår även skolpersonalens oro för att elevernas svenska inte ska räcka till, men vår oro ligger mer i att man genom en för stor fokusering på elevernas brister riskerar att påverka deras självkänsla negativt. Att istället uppmärksamma tvåspråkigheten och visa på användbarheten i att kunna ett annat språk än svenska tror vi kan vara en bättre utgångspunkt i skolans arbete. Ett bra exempel på hur detta kan göras gav en av våra informanter då han berättade om projektet *Tema Göteborg* som gick ut på att eleverna skulle lära sig mer om Göteborg. Eleverna fick sedan användning för både sina nyvunna göteborgskunskaper och sina språkkunskaper då de fick guida sina föräldrar och besökare från skolans internationella kontakter på respektive hemspråk.

När det gäller skolornas försök att visa upp ”det svenska” samhället genom skolutbyten och utflykter tyckte vi att man alltför mycket betonade elevernas brist på ”det svenska” som motiv för att lämna vardagsmiljön. Vår uppfattning är att man i alla skolor har liknade aktiviteter med eleverna men att motiveringen till skolutbyten och utflykter då ser annorlunda ut. Skolutbyten tror vi då har som mål att bredda elevernas kontaktnät, medan utflykterna ses som en del av skolans självklara uppgifter att visa eleverna vad deras närmiljö erbjuder i form av exempelvis kulturliv.

Vi skulle dessutom vilja nämna några synpunkter som framfördes i intervjuerna men som vi inte har tagit upp i resultaten eftersom vi tyckte att de föll lite utanför vårt syfte med uppsatsen och våra avgränsningar av ämnet. En sådan synpunkt handlar om hur förortens rykte påverkar eleverna och deras självuppfattning. Här har informanterna tagit upp saker som medias roll i att skapa negativa bilder av områdena men också vidare problematiserat de strukturer som får bilden av förorten att återskapas. Något annat som tagits upp har att göra med skolans förhållande till närmiljön. Som vi tar upp i analysen framställs samarbetet mellan föräldrar och skola som ett problem. För att öka föräldrarnas känsla av delaktighet i barnens skolgång och motverka att skolpersonalen, i all välmening, tar över föräldraansvaret tror vi att det är viktigt att göra skolan mer tillgänglig för omgivningen. Detta tänker vi kan förverkligas

exempelvis genom att skolans lokaler används för andra ändamål än elevernas undervisning, även efter skoltid. En av våra informanter berättade om ett lyckat exempel på detta som bland annat fick effekten att skolmiljön blev lugnare och skadegörelsen på skolområdet minskade. Dessutom fick områdets föräldrar och andra vuxna tillträde till skolan och kunde därmed följa den verksamhet som bedrevs där.

Vi tror att det finns mycket som kan göras för att förbättra förutsättningarna för barn och ungdomar i förortsområden att bli delaktiga i samhället, inte minst på strukturell nivå. Men vi är också övertygade om att engagerad skolpersonal som den vi har mött har en viktig roll att spela i det fortsatta utvecklingsarbetet. Vi vill även uppmuntra till fortsatt forskning inom ämnet och då särskilt på skolor som inte ligger i typiska förortsområden. Detta för att uppmärksamma att frågan om integration angår hela samhället. Vi är också intresserade av att få reda på mer om de lyckade projekt som informanterna har berättat om, som försöken att öppna upp skolan gentemot närsamhället samt projektet *Tema Göteborg* där eleverna fick lära sig att guida i Göteborg samtidigt som de fick användning för sina modersmål. Vi tror att mer kunskap om dessa arbetsätt skulle kunna bidra till att resurser ges till fler liknande projekt i framtiden, vilket vi på sikt tror skulle kunna leda till ökad delaktighet för utsatta grupper och ökad integration i samhället.

6. Källor

Litteratur:

Andersson, Roger (2001): Skapandet av svenskglea bostadsområden. I: Magnusson, Lena (red): *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Bunar, Nihad (2001): *Skolan mitt i förorten. Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag, Symposium.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Sam (2005): Kvalitativ metod – en introduktion. I: Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Molina, Irene (2001): Den rasifierade staden. I: Magnusson, Lena (red): *Den delade staden. Segregation och etnicitet i stadsbygden*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Runfors, Ann (2003): *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Svenning, Conny (1996): *Metodboken*. Lund: Lorentz Förlag.

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Thurén, Torsten (1996): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Westin, Charles m.fl. (1999): *Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell migration och etniska relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen/Centrum för invandrarforskning (CEIFO).

Tidskrifter:

Brochmann, Grete (2004): Welfare State, Integration and Legitimacy of the Majority: The Case of Norway. I: *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, nr. 2/03, 2004, Malmö: Malmö University. School of International Migration and Ethnic Relations.

Gowricharn, Ruben (2002): Integration and Social Cohesion: the Case of the Netherlands. I: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, No. 2, April 2002, s. 259-273.

Pitkänen, Pirkko/Kouki Satu (2002) Meeting Foreign Cultures: A Survey of the Attitudes of Finnish Authorities Towards Immigrants and Immigration. I: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, No. 1, January 2002, s.103-118.

Skrivelser och statliga offentliga utredningar:

Lpo 94 (1994): *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skr.2008/09:24 *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration*. Stockholm.

SOU 2006:79 *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning. Slutbetänkande av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm.

Internetkällor:

Nationalencyklopedin

1: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/artikel/212264>

2009-03-27 Nationalencyklopedin

2: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/artikel/178433>

2009-04-12 Nationalencyklopedin

Vetenskapsrådet

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>

Nedladdad: 2009-04-19

Övriga hemsidor

http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/bostad,segregationen_i_goteborg_kartlagd

Publicerad: 2009-03-25

7. Bilagor

7.1 Bilaga ett: Intervjuguide

Vad har du för arbetsuppgifter?

Varför har du valt att arbeta i skolmiljö/att bli lärare?

Varför valde du att arbeta i? Förväntningar?

På vilket sätt tror du att arbetet i skiljer sig från arbetet i andra stadsdelar?

Hur skulle du beskriva de elever du arbetar med?

Hur tror du att det påverkar elevernas framtid att växa upp i det här området och gå i den här skolan?

Vad tycker du är viktigast att eleverna har med sig härifrån när de går ut grundskolan?

Hur arbetar ni på skolan för att uppnå detta?

Hur diskuterar ni i skolan kring begreppet integration? Inom personalgruppen?

Med eleverna? Vad betyder integration för dig?

Vad innebär mångfald för dig?

Har ni några formulerade mål för integration i ert konkreta arbete med eleverna?

Hur arbetar ni för öka elevernas delaktighet i samhället?

Vilken värdegrund vill du förmedla till eleverna?

Är en gemensam värdegrund en förutsättning för sammanhållning?

Finns det tillfällen då värdegrunden och mångfalden är svårförenade?

Upplever du att det finns hinder för att du ska kunna utföra ditt arbete på ett för dig tillfredsställande sätt? Vilka?

Hur ser den ideala skolan ut för dig?

7.2 Bilaga två: Informationsbrev

Hej!

Du har visat intresse för att delta i vår studie om integration i skolan och här följer därför lite närmare information om genomförandet och syftet med studien.

Vi heter Anna Karlsson och Malin Wiberg och går sista terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Studien som du har valt att delta i kommer att ligga till grund för vår c-uppsats.

Studien kommer som sagt att handla om integration i skolan, ett ämne som vi tycker är viktigt eftersom integrationsbegreppet kan vara svårdefinierat samtidigt som det används flitigt i dagens samhällsdebatt. Att vi valt att göra studien i skolan beror på att den är en av många viktiga arenor för integration som vi alla kommer i kontakt med under vår livstid. Vårt syfte är att undersöka hur personal på skolor i förortsområden resonerar kring begreppet integration samt hur de upplever att de använder dessa resonemang i arbetet med eleverna.

I ditt arbete med elever på en skola i ett förortsområde har du de erfarenheter som vi är ute efter i vår studie. Det är därför av stor betydelse för oss att få ta del av ditt perspektiv på det ämne vi valt att undersöka. Intervjun kommer att ta högst en timme. Valda delar av din och de andra intervjuerna kommer sedan att utgöra resultatet i vår c-uppsats, intervjun kommer inte att användas i något annat sammanhang. Varken ditt namn eller namnet på den skola och den stadsdel du arbetar i kommer att framgå i den färdiga uppsatsen. Deltagandet i studien är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan. Om du önskar ta del av det färdiga resultatet skickar vi gärna ett exemplar av c-uppsatsen till dig. Kontakta oss gärna om du har frågor.

Tack för din medverkan!

Med vänliga hälsningar,

Anna Karlsson och Malin Wiberg

Kontaktuppgifter:

Anna mobil:

E-post:

Malin mobil:

E-post:

Handledare: Tore Brännberg, tel.

E-post: